

TILLSAMMANS!

ETT MAGASIN MED INSPIRATION, INFORMATION OCH REFLEKTION FÖR
ALLA SOM MÖTER MÄNNISKOR SOM LEVER I EKONOMISK UTSATTHET

Nationellt samverkansråd bör permanentas

■ SID 6-10

Antalet vräkningar halverades

Bostadsbolag
och Kronofogden
i samverkan

■ SID 17-20

Mer livsglädje

Mathias lyckades bryta
ett begränsande mönster

■ SID 29-31

Detta magasin är en insats inom
ramen för regeringsuppdraget
om fördjupad samverkan
mot överskuldssättning
2016-2019

Tillsammans!

Hur mår du? En enkel fråga som ibland är en slentrianmässig hälsningsfras och andra gånger fylld av omtanke. Jag tänker att du som har fått det här magasinet i din hand, liksom jag själv och mina medarbetare, är uppriktigt intresserad av både personer du möter och hur samhällets olika aktörer faktiskt i hög grad kan bidra till människors livsvillkor.

När vi på Konsumentverket fick regeringens uppdrag att tillsammans med Kronofogden och Finansinspektionen verka för en fördjupad samverkan mot överskuldssättning, saknade vi en helhetsbild av vilket stöd som finns för människor som lever i ekonomisk utsatthet. Idag vet vi att överskuldssättning är ett samhällsproblem, ibland på liv och död. **Ekonomisk stress och skuldproblem orsakar ohälsa samtidigt som ohälsa kan bidra till en problematisk ekonomisk situation.** Kopplingen är stark – skulderna och skammen växer parallellt.

Vi är många som i våra myndighetsuppdrag och yrkesroller kommer i kontakt med personer som har eller riskerar problem med skulder. Ju mer vi lär oss om varandras uppdrag, desto tidigare kan vi med rätt insatser stötta dem som behöver oss och som vi finns till för. **Lokal samverkan mellan olika aktörer är central** och det finns många goda exempel att lära och inspireras av. En del av dem kan du läsa om längre fram i magasinet.

Landets budget- och skuldrådgivare möter dagligen personer som upplever att hela deras tillvaro är på väg att rasa samman när pengarna inte längre räcker till alla räkningar. Skuld och skam gör dock att många väntar alldeles för länge innan de frågar efter stöd. Överskuldssättning handlar inte om lyxkonsumtion. Forskning visar att skuldproblemen ofta har uppstått i samband med en större livsförändring – skilsmässa, sjukdom, arbetslöshet eller pensionering – i kombination med låga inkomster och små marginaler. Vi behöver avdramatisera skuldproblematik och nå ut med budskapet att:

Det finns hjälp att få – du är inte ensam.

Min förhoppning är att vi under åren som vi alla tillsammans har arbetat med uppdraget har startat en rörelse som ska leda till att många fler får hjälp i tid och inte behöver bli överskuldssatta överhuvudtaget. Det ska inte behöva gå så långt som till skuldsanering.

Efter tre intensiva år mynnar det här regeringsuppdraget ut i en konkret uppmaning till dig som möter människor som har eller riskerar att få problem med skulder. Skaffa dig mer kunskap och samverka lokalt med andra yrkesgrupper. Och våga ställ den viktigaste frågan av dem alla: **Hur mår din ekonomi?** ■

Cecilia Tisell
Generaldirektör Konsumentverket

Stöd i vardagen

■ SID 26

Bryta mönster

■ SID 29

Många ingångar

■ SID 32

INNEHÅLL

Uppdraget, insatser och budskap	4-5
Samverkansrådet	6-10
Utbildning och kompetenshöjning	11-13
Nationell vägledningstjänst för budget- och skuldfrågor	14-16
Vräkningsförebyggande arbete	17-20
Metodstöd för lokal samverkan	21-22
Samverkan ger resultat	23-43
Forskning om överskuldsättning	44-47
Lagar och regler	48-49
Förebyggande arbete	50-51

Motverkar fattigdom

■ SID 34

Börja leva igen

■ SID 38

Gränslös vägledning

■ SID 40

TILLSAMMANS!

Detta magasin är en aktivitet inom regeringsuppdraget om fördjupad samverkan mot överskuldsättning, 2016-2019.

ISBN: 978-91-88815-19-4

Ansvarig utgivare: Cecilia Tisell, Konsumentverket

Projektledare: Maria Lindstedt, Konsumentverket

Redaktionsråd: Alexandra Bergling, Konsumentverket, Martina Dagobert, Kronofogden, Niklas Eklöf, Konsumentverket, Maria Lindstedt, Konsumentverket

Redaktör: Katarina Averås

Interviewer och texter: Katarina Averås

Foto: Øyvind Lund

Omslagsbild: Mathias Bergström från Kungsör har gått Grönkvistprogrammet.

Seija Savela och Päivi Thunman är handledare. (foto: Øyvind Lund)

Illustrationer: Anna O Söderström

Formgivning: Universitetstryckeriet, Karlstads universitet

Tryck: E-PRINT AB, maj 2019

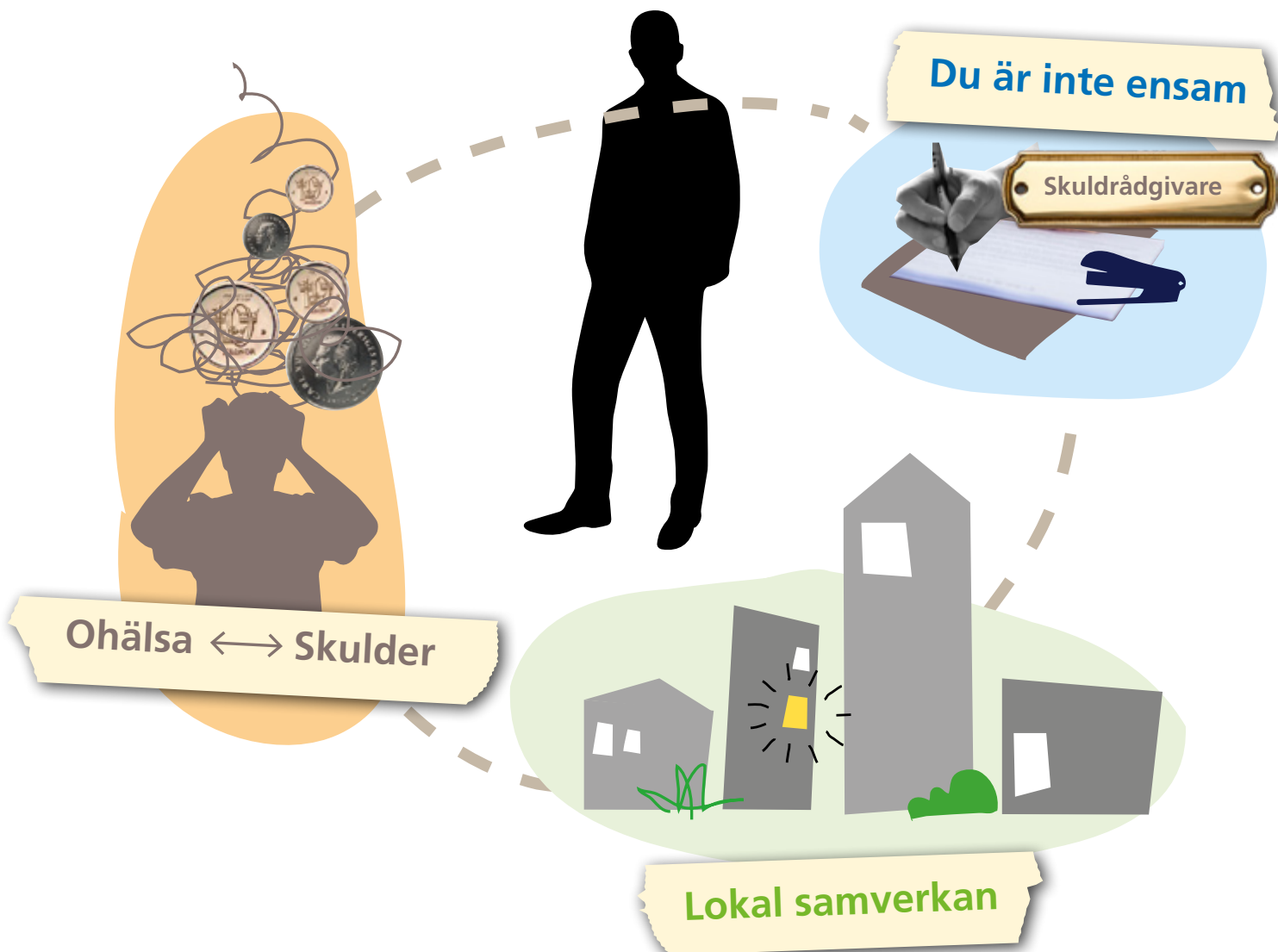
Stort tack

till alla som har bidragit med goda exempel och personliga berättelser

 Kronofogden

Konsument
verket · KO

Tre budskap

visade vägen genom hela uppdraget

De tre budskapen har varit vägledande för ansvariga myndigheters arbete med regeringsuppdraget. De formulerades efter några intensiva samverkansdagar som samlade ett 40-tal aktörer till gemensamma workshoppar.

– De insatser vi valt ut och genomfört har löpande stämts av mot dessa tre budskap, berättar Niklas Eklöf, utredare på Konsumentverket. De sammanfattar hur vi har tolkat regeringens uppdrag att fördjupa samverkan mot överskuldssättning.

– Budskapen har använts och varit till stor nytta långt utanför vår egen kommunikationsplan, fortsätter han. De har borrar sig in i många verksamheter runt om i landet och vi är glada över att fler aktörer har gjort dem till sina egna.

Du är inte ensam

Budskapet har dubbla betydelser, som båda syftar till att motverka människors känsla av skam och skuld: **Det är väldigt många som kämpar med sin privatekonomi.** Drygt 400 000 personer har (april 2019) skulder hos Kronofogden, men hur många som lever i ständig oro och ekonomisk stress är det ingen som vet. Mörkertalet kan vara enormt. **Du behöver inte kämpa ensam.** Du kan få råd, stöd och idéer för att få ordning på din ekonomi genom att boka tid hos kommunens budget- och skuldrådgivare.

Lokal samverkan är central

Det är aktörer på lokal nivå i samhället som måste stötta människor i ekonomisk utsatthet. Budget- och skuldrådgivare finns i alla kommuner men att förebygga överskuldssättning kräver samverkan för att nå människor betydligt tidigare än när skuldsanering är det enda återstående alternativet. Målet måste vara att människor inte ska bli skuldsatta överhuvudtaget. Det finns många goda exempel på lokal samverkan att inspireras av, några av dem kan du läsa om i det här magasinet.

Ekonomisk stress orsakar ohälsa. Ohälsa orsakar ekonomisk stress

Det är inte alltid vi förstår vad som är orsak och verkan. Men forskning visar att det finns en stark koppling mellan ohälsa och oro över sin privatekonomiska situation – åt båda håll. Med den kunskapen förstår vi också att fler behöver ställa den viktiga frågan **"Hur mår din ekonomi?"**

Fyra konkreta insatser

Projektorganisationen formulerade med bakgrund av skrivningen i regeringsuppdraget en vision: *Personer som har – eller riskerar att få – problem med skulder får hjälp att få ordning på sin ekonomiska situation.*

– En viktig fråga för oss har varit att hitta relevanta förebyggande och stödjande insatser, säger projektledare Maria Lindstedt. Allt vårt arbete har fått näring i samverkan med andra aktörer i samhället. Vi är imponerade av den kraft som finns i många kommuner och regioner.

– Hos oss inom Kronofogden är vi ett team som jobbar specifikt med förebyggande insatser, berättar **Martina Dagobert.** Det handlar bland annat om vräkningsförebyggande

arbete i samverkan med andra aktörer. Det finns flera goda exempel att visa upp och arbetet pågår fortlöpande. När vi lyckas finns bara vinnare.

Uppdraget har haft fyra konkreta insatser. Arbetet har dock rakt igenom präglats av gränslöshet när det gäller kunskaps- och erfarenhetsutbyte mellan insatserna.

Utbildning och kompetenshöjning

Fler behöver kunskap om orsaker och konsekvenser av skuldproblematik, inte minst de som möter överskuldssatta i sin arbetsvardag. Inom den här insatsen har vi arbetat med kunskapshöjande insatser på olika nivåer och mot olika målgrupper. Initialt har vi fokuserat på landets 17 socionomprogram, då

socionomer är en yrkesgrupp som regelbundet träffar skuldsatta personer.

Läs mer på sidorna 11-13

Nationell vägledningstjänst för budget- och skuldfrågor

Förslaget om att inrätta någon form av nationell budget- och skuldrådgivning har dryftats tidigare, bland annat i utredningen "Överskuldssättning i kredit-samhället?" (SOU 2013:78) som talade om en "ekonomiakut". När tanken nu återigen har lyfts inom ramen för detta regeringsuppdrag döptes insatsen till "Nå fler", som tydligt signalerar syftet.

Läs mer på sidorna 14-16

Vräkningsförebyggande arbete

I uppdraget har vi hjälpt till att sprida metoder och material för det vräkningsförebyggande arbete som bland andra Kronofogden och Socialstyrelsen har tagit fram. En vräkning får stora negativa konsekvenser för hyresgästen och dennes familj men också för samhället.

Läs mer på sidorna 17-20

Metodstöd för lokal samverkan

I metodstödet "Hur mår din ekonomi?" har vi samlat olika verktyg som ska underlätta lokal samverkan mot överskuldssättning. Syftet har varit att få många olika yrkesgrupper att ställa frågor till individer kring privatekonomi och skuldproblematik. Metodstödet riktar sig till budget- och skuldrådgivare, konsumentvägledare och andra aktörer som kommer i kontakt med personer i ekonomisk utsatthet. **Läs mer på sidorna 21-22**

Regeringens beslut den 10 mars 2016

"Regeringen uppdrar åt Konsumentverket att i samarbete med Kronofogdemyndigheten och Finansinspektionen verka för en fördjupad samverkan med samhällsaktörer som utifrån sina verksamhetsområden bedöms kunna bidra till att personer som har eller riskerar att få problem med skulder kan få hjälp med att få ordning på sin ekonomiska situation."

Vem är överskuldssatt?

"Hos myndigheter och andra aktörer finns inte någon samstämmig definition av begreppet överskuldssatt. I arbetet med regeringsuppdraget har vi valt att definiera det som en person som själv upplever att hen inte kan betala sina skulder eller har återkommande problem med att betala sina räkningar."

Maria Lindstedt,
projektledare, Konsumentverket

Samverkansrådet

lyfter upp

budget- och
skuldfrågor
på agendan

”Det har varit *mycket inspirerande* att följa hur engagemanget för frågorna **successivt har växt**” CECILIA TISELL

Nationell samverkan lägger grunden för framgångsrik lokal samverkan. Därför fick Konsumentverket även ett uppdrag att inrätta ett stödjande samverkansråd för budget- och skuldfrågor. I myndighetens budgetunderlag för 2020-2022 föreslår generaldirektör **Cecilia Tisell** att det nationella samverkansrådet permanentas.

Rådet har träffats ungefär fyra gånger per år. Vid några tillfällen har föreläsare från andra aktörer bjudits in. Att utbyta kunskap och erfarenheter, och att öppet diskutera aktuella budget- och skuldfrågor har präglat arbetet.

– Samverkansrådet har gett oss alla en större helhetsbild. Det har blivit tydligt att enskilda individers skuldproblematik är ett tvärgående perspektiv som involverar många myndigheter och organisationer i samhället, konstaterar Cecilia Tisell. Representanterna i rådet är överens om att arbetet har bidragit till att överskuldssättning nu oftare finns på agendan – i samhällsdebatten och inom våra respektive organisationer.

– Det har varit mycket inspirerande att följa hur engagemanget för frågorna

successivt har växt. Samverkan har gett oss insikter om vilka avgörande skillnader vi med gemensamma krafter kan bidra till i utsatta människors liv, fortsätter hon.

Samverkansrådets arbete avslutas i juni 2019, samtidigt som regeringsuppdraget om fördjupad samverkan mot överskuldssättning redovisas. Konsumentverket fortsätter dock gärna att ta rollen som sammanhållande instans för att främja nationell samverkan för att förebygga människors överskuldssättning. I uppdraget bör, enligt myndigheten, ingå att:

- koordinera nationell samverkan mellan aktörerna
- skapa mötesplatser för utbyte av goda exempel och innovativa idéer
- genom stödjande insatser främja kunskapsutveckling och lokal samverkan.

– Regeringsuppdraget har under tre år finansierats genom omprioriteringar av Konsumentverkets ramanslag, konstaterar Cecilia Tisell. Ett fortsatt uppdrag enligt förslaget i vårt budgetunderlag förutsätter extra anslag.

Ett fortsatt uppdrag skulle fokusera på stödinstitutioner till sårbara och utsatta konsumenter som riskerar överskuldssättning, och skulle dessutom komplettera Finansinspektionens bredare uppdrag att stärka målgrupperna genom finansiell folkbildning. Uppdraget skulle samtidigt docka i Kronofogdens uppdrag att motverka

överskuldssättning och att hjälpa redan svårt skuldsatta genom skuldsanering.

– Jag tror att nära samverkan mellan myndigheterna är en förutsättning för att nå målet om minskad överskuldssättning i samhället, säger Cecilia Tisell. ■

Fakta

Aktörerna i samverkansrådet

Rådet leds av Konsumentverkets generaldirektör Cecilia Tisell. I rådet ingår också representanter från Kronofogdemyndigheten, Finansinspektionen, Kriminalvården, Försäkringskassan, Föreningen Sveriges socialchefer, Sveriges Kommuner och Landsting (SKL), Yrkesföreningen för budget- och skuldrådgivare i kommunal tjänst, Svenska kyrkan, Sveriges stadsmissioner, Socialstyrelsen, Folkhälsomyndigheten och Arbetsförmedlingen.

Ett stort gemensamt engagemang

Representanterna i Samverkansrådet för budget- och skuldfrågor uttrycker samstämmigt att arbetet har präglats av öppenhet, prestigelöshet och ett stort gemensamt engagemang för frågor kopplade till privatpersoners ekonomi och överskudsättning.

**Susan Höglund
Westermark,
Kronofogden**

– Träffarna har varit värdefulla på många sätt.

Diskussionerna har berört aktuella ämnen som kunnat belysas ur många perspektiv i och med våra olika roller i samhället. Juridiska frågeställningar har plockats ner till ut-satta människors vardag, bland annat via föreläsarna från Kris, Kriminalvården och Spelberoendes riksförbund.

– Rådet bidrar också till en spridningseffekt. Nu vet fler hur Kronofogdens uppdrag ser ut och vi har fått kunskaper om andra. Jag är imponerad av hur många vi är som jobbar med frågor kring människors överskudsättning. Det är enormt starka krafter. Jag önskar att vi kan fortsätta denna samverkan framöver och kanske även intensifiera den ytterligare lite mer.

**Fredrik Falk,
Försäkringskassan**

– Genom samverkansrådet har jag fått en tydligare helhetsbild av

systemet kopplat till människors överskudsättning. Lokal samverkan är en framgångsfaktor och vi har fått ta del av flera goda exempel runt om i landet.

– Jag kan se ett värde av att sprida de metodstöd och verktyg som tagits fram vidare inom vår organisation. Försäkringskassan har många medarbetare som i sin yrkesutövning dagligen möter enskilda i olika livssituationer. Att kunna och våga ställa frågor om ekonomi, och veta vart vi kan hänvisa enskilda som behöver hjälp, kan bidra till att de får rätt stöd i rätt tid.

**Inga-Lena
Arvidsson,
Svenska
kyrkan**

– Jag är mycket tacksam över att

vi och andra representanter från civilsamhället har fått vara med i samverkansrådet. Här finns en imponerande mängd samlad kunskap och arbetet har skett prestigelöst.

– Svenska kyrkans medarbetare möter människor i livets brytpunkter, som för många innebär en kris där privatekonomin utsätts för påfrestningar. Genom vår medverkan har vi fått syn på myndigheterna och hur var och ens uppdrag ser ut. Samtidigt har vi fått sprida kunskap om vårt eget sociala arbete.

**Jessika
Spångberg,
Folkhälso-
myndigheten**

– Att medverka i samverkansrådet

har varit givande både för själva processens skull och med tanke på innehållet. Jag har fått nya kunskaper kopplade till överskuldssättning och blivit ännu mer övertygad om vikten för oss som fokuserar på spel och hälsa att förstå hur privatekonomin kan påverka människor.

– Frågorna har fått en extra tyngd i och med att Konsumentverkets generaldirektör varit samman kallade och så engagerad i rådets möten. Metodstödet är definitivt ett relevant kunskapsstöd för oss att sprida vidare.

**Malin
Omberg,
Finans-
inspektionen**

– Jag uppskattar särskilt att vi har fått träffa representanter från

olika föreningar och organisationer som har stor kunskap om hur överskuldssättning påverkar människors liv. Småbarnsföräldrar, ensamstående, personer med missbruksproblematik, tidigare kriminella och personer som av olika orsaker hamnar i ekonomisk utsatthet – allihop har fått personliga ansikten. Det är viktigt för oss att ha en tydlig och aktuell problembild.

– Samverkan ger ytterligare förståelse för olika målgrupper och behov som är relevanta för vårt arbete med finansiell folkbildning. Människor tar förstås för givet att vi myndigheter pratar med varandra, så det är viktigt att vi fortsätter att göra det.

**Monica
Persson,
Föreningen
Sveriges
socialchefer**

– Det har varit nytt-

igt att få en överblick och faktiskt upptäcka de krafter som verkar på systemnivå med mandat att skapa förändring på riktigt. Vi behövs allihop för att motverka att människor blir överskuldssatta.

– Det vi har lärt oss kan vi sprida vidare in i våra egna organisationer och nätverk för samverkan.

För egen del tänker jag bland annat på vår regionala samverkan mellan socialcheferna i Värmlands och Örebro län, och nationellt i yrkesföreningen. Senare i år planerar vi för en föreningsdag i Karlstads kommun och då vill jag gärna sprida information om kopplingen mellan privatekonomi och hälsa. Materialet ”Hur mår din ekonomi?” passar bra in där. Det har blivit allt mer tydligt att lokal samverkan är en framgångsfaktor.

**Leif
Klingensjö,
Sveriges
Kommuner
och Landsting,
SKL**

– Landets kommuner och regioner är viktiga aktörer i arbetet att motverka överskuldssättning, men inom SKL är vi inte särskilt många som konkret jobbar med frågorna. Däremot ser jag en möjlighet att vara en länk till våra politiker. Nu under våren har det valts in nya representanter i våra styrande organ, som samlar ledande region- och lokalpolitiker från hela landet.

– Som rådgivare till kommuner och regioner vill vi också förmedla de erfarenheter vi har fångat upp här i samverkansrådet när det gäller behovet av resurser till både konsumentvägledning och budget- och skuldrådgivning på lokal nivå. De nätverk som finns inom Finsam är också värdefulla att bygga vidare.

13.00–13.40, ELT

ÖVERSKULD-
SÄTTNING

Ett viktigt ämne för socionomer

Socionomer tillhör de yrkesgrupper som oftast kommer i kontakt med skuldsatta personer eller människor som lever i ekonomisk utsatthet. Av de 17 svenska lärosäten som erbjuder socionomprogrammet, är det idag endast fem som berör överskuldssättning i utbildningen. Det är en av anledningarna till att utbildning och kompetenshöjning blev en särskild insats inom regeringsuppdraget. ▶

”Socionomutbildningen ska spegla studenternas framtida **arbetsuppgifter** och **utmaningar**”

NIKLAS EKLÖF

Arbetsfältet för socionomer är brett. De jobbar som socialsekreterare med utredningar om ekonomiskt bistånd, familjärenden, barn och unga eller missbrukare, som fältassistenter, behandlingsassistenter, familjerådgivare, kuratorer och biståndsbedömare. Bland annat. De är anställda i kommuner och regioner, i privata företag eller driver egen verksamhet.

– Gemensamt för alla dessa professioner är att de arbetar med människor i olika skeden av livet och ofta möter individer som befinner sig i svåra situationer, konstaterar **Amanda Vargensten Westerström**, som jobbar med förebyggande insatser hos Kronofogden. Dessutom är ungefär en tredjedel av landets budget- och skuldrådgivare socionomer.

Fakta

Kunskapsguiden.se är en nationell webbplats som samlar kvalitetssäkrad kunskap från flera myndigheter och aktörer till nytta för medarbetare inom hälsa, vård och omsorg

Många socionomer känner att de saknar kunskap om vilka konsekvenser dålig privatekonomi kan få, hur överskuld-sättning påverkar människor, hur de kan ställa frågor om ekonomi och vilket stöd som finns i samhället.

– Vi som har arbetat med uppdraget om fördjupad samverkan mot överskuld-sättning anser att grundläggande kunskap om överskuld-sättning borde vara ett obligatoriskt moment, bland annat på socionomprogrammet, säger **Niklas Eklöf**, Konsumentverkets projektledare för insatsen Utbildnings-spåren. Vi vill också höja kompetensen att bemöta klienter i ekonomisk utsatthet hos andra yrkesgrupper.

– Fler behöver ställa frågan ”Hur mår din ekonomi?” och så tidigt som möjligt slussa vidare till, eller samverka med, budget- och skuldrådgivare – innan skulderna är så stora att den enda lösningen är att ansöka om skuldsanering.

Monica Persson, styrelseledamot i Föreningen Sveriges Socialchefer, bekräftar behovet.

– För oss är det tydligt att ordet skuld har en dubbel innebörd. Att inte klara sin ekonomi är förknippat med skam och skuld, säger hon. Situationen blir en familjehemlighet. Men många av oss i socialtjänsten, liksom de flesta andra i vårt samhälle, tycker att det är svårt och pinsamt att ställa konkreta frågor om pengar.

Vi måste bli modigare – och då behövs ökad kunskap och kompetens.

– Oavsett vad våra utredningar handlar om så finns ofta även pengar med på något sätt. Vi möter också barn som far illa eftersom deras vårdnadshavare gör prioriteringar i familjens ekonomi som inte gynnar barnen, fortsätter Monica Persson.

Ytterligare en anledning till att socialtjänsten tvekar inför att prata om skulder med klienterna kan vara att handläggare som huvudregel inte kan bevilja bistånd för att betala av skulder.

– Samtidigt vet vi att oro över vardagsekonomi och överskuldssättning har ett nära samband med andra problem, säger Anette Agenmark,

utredare vid Avdelningen för kunskapsstyrning för socialtjänsten vid Socialstyrelsen. Det är alltså viktigt att hänvisa klienterna vidare till relevant stöd.

Parallellt med regeringsuppdraget om fördjupad samverkan mot överskuldssättning har Socialstyrelsen haft i uppdrag att ta fram ett kunskapsmaterial till socialsekreterare som utreder ekonomiskt bistånd. Anette Agenmark visar upp ett av resultaten – webbplatsen kunskapsguiden.se som har fyllts med kvalitetssäkrat innehåll i samverkan med andra myndigheter.

– Ekonomiskt bistånd har en egen flik med kunskapsstöd, kurser och utbildningar, berättar hon.

Niklas Eklöf tycker att intresset från högskolor och universitet att diskutera innehållet i socionomprogrammet har varit stort. I november 2018 arrangerades ett heldagsseminarium där representanter från tio lärosäten deltog i en workshop.

– Socionomutbildningen ska spegla studenternas framtida arbetsuppgifter och utmaningar. De flesta är eniga om att överskuldssättning därför borde belysas i högre grad, konstaterar han. Efter seminariet har jag fått återkoppling från flera håll att konkreta åtgärder är på gång, bland annat samverkan mellan Göteborgs universitet och kommunens budget- och skuldrådgivare. ■

Läromedel om överskuldssättning från och med 2019

Vid Uppsala universitet ägnar socionomstudenterna hela sin andra terminen åt rättsvetenskap med fokus på socialt arbete. Dessutom finns det snart läromedel som tar upp överskuldssättning ur både ett juridiskt och ett socialt perspektiv. Målgruppen är blivande socialsekreterare.

– Vi har utgått från de kunskapsbehov en socionom har i verkliga yrkeslivet, vilket innebär att vi inte ger dem den vanliga juridiska översiktskursen, säger Torbjörn Ingvarsson, professor i civilrätt. Vi har kompletterat med bland annat hyresrätt och överskuldssättningsproblematik.

Han konstaterar att det har varit en pedagogisk utmaning att möta de blivande socionomerna på sätt som gör att de ser nyttan av juridiska kunskaper. Socionomer har fokus på människor, jurister på handlingar.

– Vi har i grunden ett problembaserat lärande när det gäller överskuldssättning. Två större föreläsningar, tre problemseminarier och däremellan arbete i grupper om fem personer, berättar Torbjörn Ingvarsson. Våra ambitioner är höga och jag upplever en fantastisk respons.

Bristen på läromedel är troligen en av orsakerna till att inte fler högskolor och universitet erbjuder kurser i ämnen kopplade till överskuldssättningsproblematik. Torbjörn Ingvarssons och författarkollegan Ann-Sofie Henriksons, Umeå universitet, lärobok lanseras under 2019 på Norstedts juridik (förlag).

– Det blir en bok som handlar om juridiken kring överskuldssättning i kombination med kunskap om hur överskuldssättning ser ut och påverkar människors liv, säger han. Båda perspektiven är lika viktiga. ■

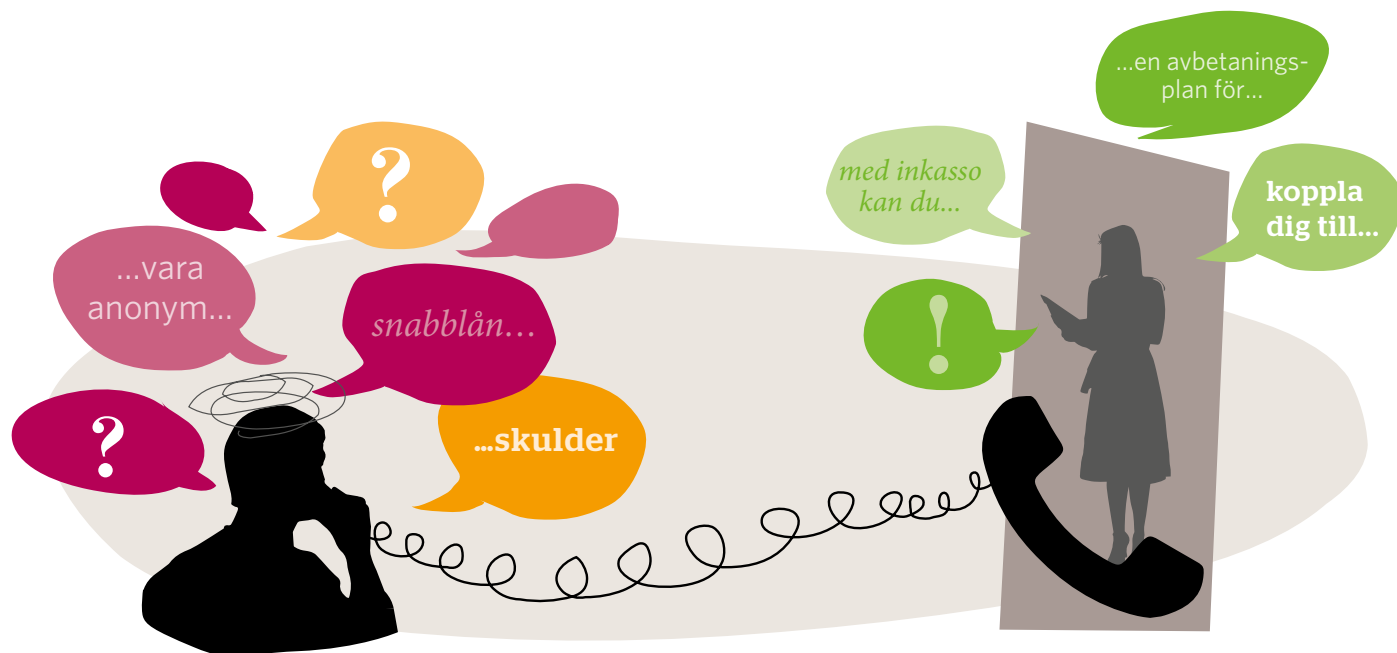
Distansutbildning startar i Norrköping

Under hösten 2019 genomförs för första gången distanskursen 'Överskuldssättning – Att upptäcka, utreda och åtgärda' vid Linköpings universitet/Campus Norrköping. Den ges på kvartsfart och omfattar 7,5 hp.

– Utbildningen riktar sig till yrkesverksamma socionomer och andra som möter människor som lever i en överskuldssatt situation, berättar Pia Kjellbom, universitetslektor vid Institutionen för samhälls- och välfärdsstudier. Vi tar hjälp av flera externa föreläsare vilket bidrar till att kursen ger konkreta och verklighetsförankrade kunskaper.

I kursbeskrivningen nämns samverkan med bland andra Kronofogden, Konsumentverket, kommunala budget- och skuldrådgivare.

– Du får träna upp din förmåga att upptäcka, förstå och utreda överskuldssättning, fortsätter hon. ■

Nå fler!

Ekonomiskt utsatta människor behöver stöd i ett så tidigt skede som möjligt. Målet måste vara att de inte ska bli överskuldssatta överhuvudtaget. Att skapa förutsättningar för att verkligen nå ut – och att nå fler – har därför varit centralt inom ramen för regeringsuppdraget.

– Vi startade med en kartläggning, behovsanalys och flera samverkansmöten med andra aktörer. Vi upptäckte att det saknas samhällsinsatser som stöttar människor som upplever att de inte klarar av att betala sina skulder, men som ännu inte har sökt sig till budget- och skuldrådgivningen, säger **Alexandra Bergling**, som

varit Konsumentverkets projektledare för insatsen Nå fler. Risken finns att de är på väg mot att bli överskuldssatta. Anledningarna till att de inte har sökt stöd varierar, till exempel:

- de känner skuld och skam över den situation de är i
- de känner inte till att BUS finns

- de vågar inte lita helt på att de kan vara anonyma
- väntetid för att få komma till BUS
- de förstår inte allvaret i sin ekonomiska situation.

Idén om en nationell vägledningstjänst är inte ny. Den har lyfts fram i flera statliga utredningar och även nämnts i Konsumentverkets rapport ”Med väntan växer skulden” samt i en uppföljning av rekommendationer för kommunal budget- och skuldrådgivning¹ som gjordes 2018.

– Stödet skiljer sig åt mellan kommunerna, konstaterar Alexandra Bergling. Det gäller både vilket stöd som erbjuds och hur lång väntetiden är till budget- och skuldrådgivningen.

¹ SOU 2012:43, SOU 2013:78, SOU 2013:72, KOV 2015:8, KOV 2018:11

Målgrupp för en nationell vägledningstjänst för budget- och skuldfrågor skulle kunna vara personer som har en ansträngd ekonomi. Det kan vara livshändelser som skilsmässa, arbetslöshet och sjukskrivning som har påverkat ekonomin negativt.

– Vi ser ett behov av ett tillgängligt stöd, med olika kontaktvägar, som ökar möjligheten för fler att få hjälp i ett tidigt skede. En nationell vägledningstjänst kan vara ett första steg, för att vid behov få kontakt med BUS i nästa steg. En chattfunktion skulle förhoppningsvis kunna nå en yngre målgrupp.

När regeringsuppdraget nu avslutas sammanställer Konsumentverket en rapport från insatsen **Nå fler** som innehåller:

- en kartläggning av olika aktörers befintliga stödsatser
- målgruppsbeskrivning och behovsanalys
- möjliga konsekvenser, både positiva och negativa, av inrättandet av en nationell vägledningstjänst
- lärdomar från våra grannländer
- förslag på innehåll

Rapporten innehåller inte något konkret förslag om vilken myndighet eller annan aktör som är bäst lämpad att ansvara för en eventuell nationell vägledningstjänst för budget- och skuldfrågor.

– Det är många som kämpar med sin privatekonomi. En nationell vägledningstjänst tror vi skulle hjälpa till att minska människors upplevda skam och skuld, och göra det enklare att söka stöd i ett tidigare skede, konstaterar Alexandra Bergling. ■

■ På spaning i andra länder

Flera länder i Sveriges närhet har redan en nationell vägledningstjänst för budget- och skuldfrågor.

- **Norge** har Økonomirådstelefonen (tidigare 800 Gjeld) som tillhandahålls av den norska myndigheten för arbets- och välfärdsfrågor, NAV
- **Finland** har Skuldlinjen som drivs av Garantistiftelsen
- **Danmark** har Forbrugerrådet Tænks gældsrådgivning

Även andra länder har liknande nationella tjänster som exempelvis Nederländerna och Storbritannien.

Alexandra Bergling reste till Mo i Rana i Norge där NAV:s telefonvägledare arbetar. Det blev en inspirerande och lärorik dag.

– Tanken med Økonomirådstelefonen är att tjänsten ska vara lättillgänglig, ge hjälp till självhjälp och sänka tröskeln för personer att söka hjälp, berättar hon. Det är precis samma tankar som vi har haft i arbetet med en eventuell liknade tjänst i Sverige.

Under studiebesöket fick Alexandra Bergling bland annat följa en vägledares arbete för att få en uppfattning om vilken typ av frågor som inringarna vill ha svar på. En del ville bara ha kontaktuppgifter till sin lokala budget- och skuldrådgivare.

– Vägledaren kan då söka fram rätt uppgifter och ge besked om rådgivaren är ledig, säger hon. Då kopplas samtalet vidare direkt, i annat fall skickas ett meddelande till BUS om att kontakta inringaren inom två dagar. I de fall inringaren har ett konkret ärende ges rådgivning med fokus på självhjälp. Även dessa samtal hänvisas på samma sätt vidare till BUS.

– Under den korta tid som jag fick lyssna på samtalen blev det tydligt att ärendenas karaktär varierar stort och att frågorna kommer från personer i olika livssituationer – till exempel ensamstående föräldrar, personer med kognitiva funktionsnedsättningar, arbetslösa och egenföretagare. ■

”Jag vill så ett frö”

Helena Ljungberg, konsumentvägledare hos Hallå konsument, Konsumentverket

”Innan jag kom till Hallå konsument var jag budget- och skuldrådgivare i Hagfors och Munkfors kommuner. Därför är jag extra känslig för samtal som antyder att den jag pratar med har problem med sin privatekonomi. När någon undrar över villkor för snabbblån, om en elräkning som har gått till

inkasso eller hur det fungerar med en avbetalningsplan kan det vara relevant för mig att ställa följdfrågor om ekonomi.

Det är inte vårt uppdrag på Hallå konsument att ge budget- och skuldrådgivning, men i de samtal där mina frågor tas emot på ett bra sätt, kan jag ge information om att BUS finns i alla kommuner. Jag vill så ett frö. Det är viktigt att den som kämpar med privatekonomi känner att det finns hopp om förändring.

Jag tycker att en nationell vägledning för budget- och skuldfrågor är en bra idé. Det blir en möjlighet för den som är orolig eller har större bekymmer att få stöd tidigare. Antingen så får man svar på sina frågor direkt och vet hur man ska agera för att göra rätt – eller också blir samtalet ett första steg mot en kontakt med budget- och skuldrådgivare i hemkommunen.” ■

”Sänker tröskeln för att söka stöd”

Ingvor Fahlén, budget- och skuldrådgivare i Karlstads kommun och Yrkesföreningen för budget- och skuldrådgivares representant i samverkansrådet mot överskuldssättning.

”Jag tror att en nationell vägledningstjänst kan avdramatisera frågor om privatekonomi och minska de skuld- och skamkänslor som människor ofta känner för sin situation. Att kunna ringa till någon sänker förhoppningsvis tröskeln för att söka stöd. En tidig kontakt är alltid att föredra.

Det är viktigt att utreda vilken kompetens vägledarna behöver och var gränsen ska gå mellan deras stöd och det som kommunens budget- och skuldrådgivare erbjuder. Så snart ett ärende är komplicerat eller kräver vidare utredning tycker jag att det är dags att hänvisa vidare till BUS.

Det finns en hel del erfarenheter från införandet av Hallå konsument att lära av. Som representant för BUS-föreningen vet jag att det finns en oro kring att kommunerna skulle passa på att dra ned på resurserna till BUS. När Hallå konsument var

på plats försvann många kommunala konsumentvägledare.

Men vi är också många som menar att behovet av BUS istället kommer att öka när fler invånare får kunskap om den hjälp som finns att få och när vägledarna inom den nationella tjänsten hänvisar vidare till oss. Vägledningen fångar upp människor med behov, ger enklare tips, pratar om budgetfrågor och så vidare. Våra besökare kan vara mer förberedda när de kommer till det första besöket och de kan ha rätt förväntningar på vilket stöd och vilka lösningar vi kan bidra med.” ■

”De personer som
vi kan hjälpa stannar
kvar i hjärtat” BIRGITTA SANDSTRÖM

Hej, det är **Birgitta** på AB Bostaden! ▶

En personlig och tidig kontakt

Sedan 2011 har det kommunala bostadsbolaget i Umeå minskat antalet ansökningar om avhysning till Kronofogden på grund av obetalda hyror med 50 procent. Minskningen är ett direkt resultat av samverkan mellan AB Bostaden och Kronofogden. En tidig, personlig kontakt med hyresgäster som inte har betalat sin hyra på förfallodagen är en framgångsfaktor.

Det är en bitande kall förmiddag trots att våren är på gång i Umeå. Det hjälper inte att solen skiner när vinden får fart mellan huskropparna. Men inne på kvartersvärdarnas kontor på Trattgränd är det varmt och doftar morgonkaffe.

Birgitta Sandström och **Laila Sjögren Byström**, som båda jobbar med inkasso-ärenden på AB Bostaden, är de som aktivt hjälper hyresgäster som inte har betalat hyran. Vid varje förfallodag i slutet av månaden håller de stenhård bevakning över hyresbetalningarna. Så fort de upptäcker en försening ringer de upp eller skickar e-post till hyresgästen.

– Vi är stolta över de effekter vårt arbete ger och tänker att kollegor runt om i landet kan inspireras av vårt arbetssätt, säger Birgitta Sandström. Kontakten med hyresgästerna syftar till att fånga upp eventuella ekonomiska problem eller ohälsa. Ju snabbare vi agerar, desto större är chansen att hitta en hållbar lösning.

Metoden bygger på rekommendationer från ungdomar som under 2010 deltog i en intervju-undersökning som Kronofogden gjorde.

– Vi hade upptäckt att allt fler unga hade svårt att behålla sitt första boende, berättar **Anna Wiberg**, kommunikatör hos Kronofogden och en av 15 personer i myndighetens förebyggandeteam. Vi intervjuade 15 tjejer och 15 killar mellan 18 och 25 år som antingen haft

en ansökan om avhysning mot sig eller blivit vräkta.

Samtalen gav helt nya insikter och de ungas svar bjöd på flera aha-upplevelser.

– Jag blev förvånad, verkligheten såg inte alls ut som jag trodde, konstaterar **Anna Wiberg**. Jag förväntade mig att möta delvis bortskämda ungdomar som aldrig lärt sig att hantera pengar på ett vettigt sätt. Men det var tvärtom samtal med tjejer och killar som aldrig fått en ärlig chans i livet, som tappat förtroendet för vuxna och som kämpade med dåligt självförtroende.

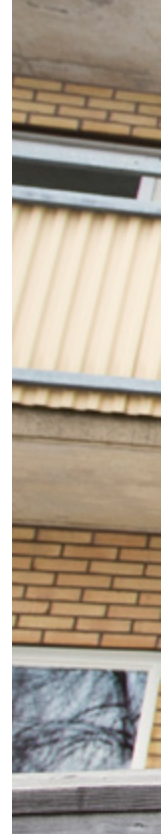
– Flera personer berättade att detta var första gången en vuxen frågade hur de mädde. De var så långt ifrån curlade som man kan tänka sig, utan hade istället fått klara sig på egen hand, fortsätter hon. Deras kunskaper om privatekonomi och smarta val var låg, vilket gjorde att de fattade beslut som i nästa steg skapade ännu allvarligare problem.

Fakta

AB Bostaden, Umeå

- Kommunalt allmännyttigt bolag
- Bygger och förvaltar bostäder i Umeå kommun
- Cirka 14 400 lägenheter och studentbostäder (2018)
- Cirka 180 medarbetare (2018)

Webbplats: bostaden.umea.se

Laila Sjögren Byström känner igen strategin från personer hon har kontakt med. För att slippa alltför många betalningskrav och arga kreditgivare är det vanligt att man prioriterar fel när räkningarna ska betalas.

– De betalar alla räkningar utom hyran, berättar hon. Det känns bättre att bara ha en obetald räkning än flera.

Anna Wiberg och hennes kollegor ställde till slut frågan: ”vad tycker du att hyresvärden skulle ha gjort?” Det korta men tydliga svaret, ”Ringt mig”, har lagt grunden till AB Bostadens och flera andra allmännyttiga bostadsbolags arbetssätt.

Här föddes idén om ett pilotprojekt, bland annat för att testa ungdomarnas konkreta uppmaning. AB Bostaden tvekade inte att vara med.

Sedan dess har det gått nästan tio år och för Birgitta Sandström och Laila Sjögren Byström är det numera en självklarhet att kontakta alla hyresgäster som är sena med

hyran, inte bara ungdomar. Deras tjänster har utökats till två heltider från tidigare en och en halv.

– Ibland är en lösning nära till hands och vi får veta att de får in pengar och kan betala hyran inom några dagar, säger Birgitta Sandström. Andra gånger är det jobbiga samtal – men jag känner oftast att de leder till något bra. Situationen behöver inte vara hopplös. Vi samverkar med socialtjänsten, budget- och skuldrådgivare och värden för att kunna förmedla kontakt till rätt stöd för var och en.

AB Bostaden förvaltar cirka 14 400 lägenheter och studentbostäder i Umeå.

– Trots vårt stora bestånd gjorde vi under 2018 endast 168 ansökningar till Kronofogden, varav fem gällde avhysning, fortsätter hon. Sedan 2011 har vi genom att arbeta på det här sättet minskat ansökningarna till hälften.

Samverkan ökar kunskaperna om varandras uppdrag och vilket stöd som finns för hyresgästerna i Umeå. Idag träffas representanter från AB Bostaden och socialtjänsten en gång per år, men Birgitta Sandström och Laila Sjögren Byström önskar att det vore oftare.

Nätverket vidgas hela tiden och omfattar bland annat även kyrkorna, flyktingsamordnare, budget- och skuldrådgivare, värden och polisen – alla aktörer som i olika sammanhang möter människor som lever i ekonomisk utsatthet.

– Det är inte i alla ärenden vi lyckas fullt ut – men de personer som vi kan hjälpa stannar kvar i hjärtat, säger Birgitta Sandström. Det är så jag vill att samhället ska fungera, att vi bryr oss om varandra. Att bli vräkt gör det mycket svårt att komma på fötter igen. Därför är det så otroligt viktigt med tidiga insatser. ■

Goda exempel ger inspiration och kunskap

Genom lokal samverkan och återkommande möten mellan hyresvärd och socialtjänst kan antalet vräkningar minska. Kronofogdens metodstöd Hemma! ger konkreta exempel på hur samverkan mellan olika aktörer kan organiseras och berättar om många goda exempel.

– Efter det positiva resultatet av pilotprojektet tillsammans med AB Bostaden fick vi chansen att berätta om arbetet på konferenser och i mötet med andra bostadsbolag och kommuner, berättar Anna Wiberg, kommunikatör hos Kronofogden med fokus på att förebygga överskuldssättning.

Samtidigt fick länsstyrelserna ett regeringsuppdrag att stötta kommunerna i deras arbete mot vräkningar och hemlöshet.

Anna Wiberg tog därför kontakt med de tre länsstyrelser som fanns på nära håll för att dela med sig av erfarenheter från det nyss genomförda projektet.

– Tillsammans arrangerade vi inspirationsdagar med deltagare från allmännyttans bostadsbolag, socialtjänst, budget- och skuldrådgivning, privata fastighetsägare, Kronofogden och politiken, berättar hon.

Frågeställningarna handlade om hur man genom lokal samverkan kan nå det gemensamma målet – att få fler att bo kvar genom vräkningsförebyggande arbete.

– Efter workshopparna har vi sammanställt alla bra tankar, idéer och goda exempel till ett metodstöd, fortsätter Anna Wiberg. Innehållet i trycksaken grundar sig på vad som lyftes under inspirationsdagarna.

– Samverkan kan ibland upplevas som ett modeord – men i det här fallet är samverkan verkligen en framgångsfaktor. Ingen kan klara det här helt på egen hand – ska vi lyckas med att få fler att bo kvar, så måste vi arbeta tillsammans över organisationsgränserna. Om vi vill få till en förändring kan vi inte fortsätta som vi alltid har gjort. Det är tacksamt att veta att om vi börjar prata med varandra så ger det direkt positiva resultat. ■

Fakta

HEMMA! – ett metodstöd för vräkningsförebyggande arbete

Metodstödet har tagits fram i samverkan mellan Kronofogden, Länsstyrelsen Västerbotten, Länsstyrelsen Västernorrland och Länsstyrelsen Norrbotten.

Ur innehållet:

- Informationsbehov hos barn och unga
- Förslag på modell hur man kan arbeta med lokal samverkan
- Berättelser som visar hur allmännyttans bostadsbolag arbetar
- Mall för avsiktsförklaring för samarbete
- Exempel på brev och talmanus
- Blankett för samtycke vid sekretess
- Exempel på arbetsgång hos socialtjänst

Beställ via e-post till anna.wiberg@kronofogden.se

Ladda ned pdf via länken www.kronofogden.se/forebyggavrakning

Hur mår du? Hur mår din ekonomi?

I mötet med människor som lever i ekonomisk utsatthet, som varje dag oroas över att utgifterna är högre än inkomsterna eller som redan är överskuldssatta, betyder frågorna i rubriken samma sak. Kopplingen mellan hälsa och privatekonomi är stark. Därför fokuserar det nya metodstödet på tidiga insatser för att förebygga överskuldssättning.

– Vi har byggt ett koncept med olika verktyg som underlättar lokal samverkan mot överskuldssättning, säger Konsumentverkets projektledare Maria Lindstedt. Det består idag av åtta olika delar, inklusive handledning. Med ökad kunskap hoppas vi att det ska kännas tryggare för fler att ställa frågan ”Hur mår din ekonomi?”.

– Delar av materialet är framtaget för att ge stöd att prata om privatekonomi, fortsätter hon. Den enkla foldern finns dessutom på sju språk.

Varje del kan användas separat, betonar Maria Lindstedt.

– Användarna har olika förutsättningar och man får helt enkelt plocka de delar som passar i den egna verksamheten, säger Maria Lindstedt. Ett viktigt syfte är att väcka nyfikenhet om att samverka kring ett gemensamt problem, att skapa förståelse för vinster med att samverka och att nå ut med stöd i ett tidigt skede.

Även arbetet med att ta fram metodstödet är ett konkret exempel på samverkan mellan flera aktörer. För att säkerställa att innehållet är relevant och användbart har yrkesgrupper som i sin vardag möter personer i ekonomisk utsatthet deltagit i arbetet.

”Syftet med dagen var att **ge inspiration** och skapa engagemang för lokal samverkan” MARIA LINDSTEDT

I november 2018 genomförde Konsumentverket en första utbildningsdag för 50 budget- och skuldrådgivare som vill använda metodstödet. Utbildningen blev snabbt fullbokad.

– Syftet med dagen var att ge inspiration och skapa engagemang för lokal samverkan, samtidigt som vi fick en chans att börja sprida och testa metodstödet i skarpt läge.

Deltagarnas förväntningar handlade främst om att få tips, idéer och verktyg för att jobba mer förebyggande och i samverkan med andra aktörer. I utvärderingarna upprepades den välkända devisen och insikten ”ingen kan göra allt, men alla kan göra något”.

– Och det är precis det som är huvudbudskapet med metodstödet – att få fler att känna sig trygga att prata privatekonomi med människor de möter i sina verksamheter. ■

Ett helt koncept för lokal samverkan mot överskuldssättning

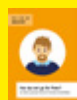
Du beställer eller laddar ned metodstödet i Konsumentverkets publikationsshop: publikationer.konsumentverket.se

Broschyrer & foldrar

Handledning för att samverka och ge stöd till personer som riskerar problem med skulder
Målgrupp: samverkansaktörer

Innehåller en sammanställning av de olika verktygen. Här finns även en lista över framgångsfaktorer för lokal samverkan baserad på goda exempel, förslag på tänkbara aktörer i ett lokalt nätverk samt konkreta tips för hur man enkelt kan komma igång med samverkan.

Hur ska det gå för Peter? Om värdet av gemensamt arbete för att motverka överskuldssättning

Målgrupp: samverkansaktörer

Här får vi följa Peter (som finns i verkligheten, men som heter något annat). Broschyren vill ge en bild av orsaker till överskuldssättning och dess konsekvenser samt belysa kostnader och effekter utifrån både individ- och samhällsperspektiv.

Hur mår din ekonomi?

Målgrupp: enskilda personer

Foldern fungerar som en ingång i samtal om privatekonomi och eventuella skulder. Här ges möjlighet att skatta sig själv där svaren ger en fingervisning om hur personens ekonomi egentligen mår. Finns på svenska, engelska, arabiska, persiska, sorani, tigriska och dari.

Filmer

❑ **Hur mår din ekonomi?**

Målgrupp: samverkansaktörer

Filmen vill skapa förståelse för vikten av att nå ut med stöd till personer som riskerar skuldproblem.

❑ **Hur mår din ekonomi?**

Målgrupp: enskilda personer

Budskapet är att det finns många individer med ekonomiska problem och att det finns stöd att få. Du är inte ensam!

❑ **Budget- och skuldrådgivning för dig med skulder**

Målgrupp: enskilda personer

Filmen riktar sig i huvudsak till enskilda personer och visar det stöd som budget- och skuldrådgivningen kan ge.

Bokmärke

Bokmärke med lösningsfokus - stöd för samtal med enskilda personer

Målgrupp: samverkansaktörer

På bokmärket finns användbara formuleringar för att inleda ett samtal om privatekonomi och eventuella skulder. Frågorna bygger på ett lösningsfokus där individen får stöd att hitta vägar framåt för att förbättra sin situation. Bokmärket är framtaget i nära samarbete med samordningsförbunden i Västerås och Västra Mälardalen.

Dialogduk

Hur mår din ekonomi?

Målgrupp: samverkansaktörer

Ett hjälpmedel för lokal samverkan. Den kan användas av lokala aktörer och bidrar genom färdiga frågeställningar till ett strukturerat samtal för att nå ut med stöd till personer som riskerar problem med skulder.

”Enkelt och användbart”

Så snart metodstödet lanserades i november 2018 började beställningarna strömma in via länkarna på Konsumentverkets webbplats. Hos Konsument Uppsala har det nya materialet kommit till nytta både för att stärka lokal samverkan och i mötet med invånare.

– Vi utbildar då och då andra yrkesgrupper för att fler ska få baskunskaper i privatekonomi och känna trygghet att ställa frågor, berättar budget- och skuldrådgivaren **Carina Mattsson**. I dessa sammanhang har filmen ”Hur mår din ekonomi?” fungerat bra.

Vid det senaste kurstillfället delades deltagarna även in i mindre grupper för en workshop.

– Vi utgick från frågeställningarna på dialogduken och kompletterade med några egna, fortsätter hon.

Foldern ”Hur mår din ekonomi?” har de fått hjälp att distribuera ut till några vårdcentraler och andra mottagningar via kommunens kommunikatörer.

– Den är liten och nätt, enkel att dela ut och använda. ■

Samverkan ger *resultat!*

På de kommande upplagen får du ta del av massor av goda exempel där olika yrkesgrupper och aktörer tillsammans jobbar förebyggande för att förhindra överskuld-sättning. Några samarbeten etablerades långt innan det fanns ett regeringsuppdrag med samma syfte. Andra är direkta resultat av den kraftsamling för lokal samverkan som uppdraget har inneburit.

Låt dig inspireras av vad andra har gjort. Anpassa upplägget till egna förutsättningar och behov. Den som kopierar en bra idé har en kortare startsträcka till konkreta resultat. ▶

Karlstad
Cecilia Tisell, GD
Konsumentverket
SID 2

Borås
Lokal sam-
verkansdag
SID 42

Lund
Socialtjänsten
SID 32-33
Universitetet
och Kronofogden
SID 44-47

Köping
Grönkvist
SID 29-31

Örebro
Eksam
SID 26-27

Trondheim
Rådgivning som
löneförmån
SID 51

Røros
Samverkan
med vården
SID 43

Mo i Rana
Økonomirådstelefonen
SID 15

Umeå
Vräkningsföre-
byggande arbete
SID 17-20

Gävle
EKC, ekonomiskt
kunskapscenter
SID 34-35

Uppsala
Konsument Uppsala
SID 40-41

Stockholm
Finansinspektionen
- Ditt barn och dina pengar
SID 36
KRIS
SID 38-39

Eskilstuna
Budget- och
skuldrådgivningen
SID 24-25

Tyresö
Webbenkät om
privatekonomi
SID 28

Aha- upplevelser

av verkliga fallbeskrivningar

När Eskilstuna kommun i maj 2018 halverade antalet budget- och skuldrådgivare från fyra till två, bjöd enheten in samtliga förvaltningschefer till en workshop. Med hjälp av verkliga fallbeskrivningar illustrerades direkta och långsiktiga konsekvenser. Det som på pappret såg ut som en besparing innebar i praktiken en kostnadsökning för kommunen och livskriser för redan ekonomiskt utsatta invånare.

Budget- och skuldrådgivare **Ari Hagberg** och enhetschef **Anna Enander** minns mötet med förvaltningscheferna som mycket speciellt. Presentationen var upplagd för att ge en så verklighetstrogen och tydlig bild som möjligt.

Efter en kort bakgrundsbeskrivning och en redovisning av resultaten från det senaste årets kraftsamling för att korta köerna till budget- och skuldrådgivarna var det slut på den positiva berättelsen. Redan kort efter personalminskningen såg de negativa effekter.

I tre fallbeskrivningar, hämtade från verkligheten, fick deltagarna möta invånare som direkt påverkats när kommunen minskat resurserna till den lagstadgade

budget- och skuldrådgivningen.

– De handlade om människor med vanliga problem, säger Ari Hagberg. En förälder som inte kunde tacka ja till arbete eftersom en skuld till barnomsorgen satte stopp för en fritidsplats till barnet. Och en person som hotades av vräkning när gamla skulder hos Kronofogden gjorde att pengarna inte räckte till hyran.

Personernas livssituationer innebar inte bara personliga kriser. Deras behov medförde ökade kostnader på annat håll – bland annat i form av försörjningsstöd och sjukvård.

– Reaktionerna från förvaltningscheferna var samstämmig, konstaterar Anna Enander. ”Så här kan det ju inte få vara!?”

”En förälder kunde inte tacka ja till arbete eftersom **en skuld till barnomsorgen** satte stopp för en fritidsplats till barnet”

ARI HAGBERG

Vi håller dessutom på att implementera kommunens nya vision, och det vi just hade fått höra rimmade väldigt illa med denna: *Vi gör Eskilstuna – tillsammans!*

I nästa steg redovisade budget- och skuldrådgivarna vilka insatser de själva och tillsammans med andra verksamheter i kommunen, skulle kunna ta till för att hitta lösningar på invånarens ekonomiska utsatthet och överskudsättning. Ett räkneexempel fanns också med:

”En person som på grund av överskudsättning hamnar i utanförskap beräknas enligt Konsumentverket varje år kosta samhället 650 000 kr, varav kommunens schablonmässiga del är 88 000 kr. Antag att vi med förebyggande och rehabiliterande/samverkande insatser kan avhjälpa överskudsättning för 30 personer (10 % av de 300 nya personer som årligen söker sig till BUS i Eskilstuna). Då skulle kommunen

minska kostnaderna med cirka 2,6 miljoner kr (30 x 88 000 kr).”

– En årsarbetskraft för budget- och skuldrådgivning kostar cirka 730 000 kronor, tillägger Anna Enander. Två blir inte mer än 1,5 miljoner kronor.

Arbetsmötet gav delvis önskad effekt. Genom omprioriteringar i arbetsmarknads- och vuxenutbildningsförvaltningens budget har BUS fått ökade resurser. Dessutom har en styrgrupp med representanter från förvaltningarna bildats, med uppdrag att öka intern samverkan med fokus på invånarnas behov.

– Istället för att neka barnet till en ensamstående förälder en plats på fritids, på grund av en tidigare skuld, ska barn- och utbildningsförvaltningen i samarbete med kommunens kontaktcenter Eskilstuna direkt, erbjuda en tid hos budget- och skuldrådgivare, fortsätter Anna Enander. Det är bara ett

exempel på hur vi borde samverka bättre över verksamhetsgränserna.

– Sedan i november 2018 finns det åter fyra budget- och skuldrådgivare i Eskilstuna, men finansieringen är inte helt och hållet löst.

Niclas Åberg från kommunens Jobbcentrum konstaterar att det är otroligt viktigt att stöd och rådgivning erbjuds i ett tidigt skede. Jobbcentrum stöttar, motiverar och vägleder personer som står utanför arbetsmarknaden. Målet är att människor ska komma närmare egen försörjning genom arbete eller studier.

– Vi måste arbeta proaktivt, säger han. Vi ska se på en persons hela livssituation, stötta och samverka på ett sätt så att de inte blir överskudsatta överhuvudtaget. Det handlar dels om att få tillräcklig egen inkomst och dels om att få rätt kunskaper för att klara av att sköta sin egen ekonomi och göra smarta val. ■

Rådgivning och stöd i Föreningarnas hus

Eksam finns tillsammans med ytterligare drygt 50 ideella aktörer i Föreningarnas hus i centrala Örebro.

– Vi hjälper utsatta människor, säger verksamhetsledaren **Emelie Rosén**. Det är många i vårt samhälle som behöver stöttning för att klara sin vardag. Det handlar inte bara om privatekonomi men pengar är ju en förutsättning för nästan allt annat i livet.

Rummen angränsar till husets kafé som fungerar som en naturlig mötesplats och väntrum inför ett bokat besök hos någon av rådgivarna.

Eksam, en förkortning för det mer formella namnet Ekonomiskt Samverkanscentrum, startade som ett projekt 2011, delvis som en följd av lång väntetid till kommunens budget- och skuldrådgivare. Initiativet till Eksam kom från Nätverket för sociala frågor i Örebro, en sammanslutning av aktörer i civilsamhället som vill lyfta, synliggöra och motverka faktorer och samhällsförhållanden som

”Nöjda besökare tipsar
vänner och familje-
medlemmar om OSS” EMELIE ROSÉN

bidrar till att skapa fattigdom.

– Vi har aldrig sett varandra som konkurrenter. Vi bestämde oss från början att se Eksam som kompletterande aktör som kan underlätta för kommuninvånarna, konstaterar Lena Andersson, budget- och skuldrådgivare på socialförvaltningen. Samverkan har förstärkts över tid och även vi budget- och skuldrådgivare har fasta tider för bokade besök här hos Eksam några dagar varje vecka.

Förutom tre heltidsanställda socionomer har studenter vid Örebro universitets socionomprogram och andra intresserade möjlighet att jobba inom Eksam som volontärer. Hur många som är engagerade varierar mellan terminerna.

I februari 2019 fattade socialnämnden i Örebro kommun beslut om ett Idéburet offentligt partnerskap, IOP, med Eksam. Det är en form av överenskommelse att tillsammans arbeta för att minska den ekonomiska utsattheten i Örebro.

– Det handlar om att erbjuda stöd, sprida kunskap och arbeta för att möta människor i ett så tidigt skede som möjligt när det börjar gå utför med ekonomin, säger Emelie Rosén. Vi får mycket positiv feedback från våra besökare och detta är ett bevis på att kommunen uppskattar det förebyggande arbete vi bedriver i samverkan med bland annat budget- och skuldrådgivningen.

Eksam har gott rykte bland invånarna i Örebro. Nya kontakter beror ofta på att information om verksamheten har spridit sig från mun till mun.

– Vi är välkända hos många aktörer och yrkesgrupper som hänvisar klienter, brukare och patienter till Eksam, fortsätter hon. Men även nöjda besökare tipsar vänner och familjemedlemmar om oss.

Genom Eksam får besökarna medmänsklig stöttning. En del vill ha någon med sig när de besöker andra myndighe-

ter, till exempel för att söka försörjningsstöd. En del vill samtala med någon om sin ekonomiska situation. Arbetslöshet, psykisk ohälsa eller sjukskrivning har ofta lett till låga inkomster och svårigheter att få ihop privatekonomin.

– En framgångsfaktor för Eksam är att man kan röra sig utanför de ramar som finns för den kommunala budget- och skuldrådgivningens uppdrag, säger Lena Andersson. Rådgivarna är mer flexibla och kan vid behov agera direkt.

Denna måndagsförmiddag väntar Patrik Holmström i kaféet för att träffa sin rådgivare hos Eksam. Han berättar att han är bipolär och därför i perioder stökar till det i privatekonomin. Han är engagerad i brukarrörelsen och föreläser om psykisk ohälsa via föreningen Hjärnkoll.

– Jag kommer till Eksam regelbundet för att gå igenom min hushållsbudget, säger han. Jag måste förstå vart pengarna tar vägen. Det här är jättebra hjälp för mig. Nu har jag en bra översikt och kan till och med spara en liten summa varje månad.

– Jag känner mig inte fattig längre. Med bättre koll är jag också mindre orolig.

Eksam är sammankallande i ett lokalt nätverk för samverkan mot ekonomisk utsatthet och överskuldssättning med representanter från bland annat allmännyttan, kommunens bostödsgrupp, Kronofogden, KRAMI, Personligt ombud och Örebro universitet. Träffarna sker två gånger per termin och agendan domineras av erfarenhets- och kunskapsutbyte. Ibland bjuds en föreläsare in.

– Vi tar alltid en runda runt bordet då alla berättar om aktuella behov, planerade aktiviteter eller annat som de tror att vi andra har nytta av att veta om, säger Emelie Rosén. På det här sättet kan vi tidigt se vad som är på gång och om det är någon särskild målgrupp som behöver uppmärksammas. ■

Lena Andersson

Svenska kyrkan samverkar för att utbilda medarbetare

Svenska kyrkans medarbetare erbjuds en tvådagarskurs i privatekonomi som är utformad för att ge dem bättre kunskaper i mötet med människor som lever i ekonomisk utsatthet eller är överskuldsetta.

Utbildningen "Trygga din ekonomiska framtid" har tagits fram i samverkan mellan Svenska kyrkan och Finansinspektionen. Den har också inspirerats av Kronofogdens budbärarutbildning, med fokus på överskuldssättning, som över 400 diakoner och andra medarbetare runt om i Sverige deltog i under åren 2012-2014.

– Alla föreläsare på kursen är experter inom sitt område och duktiga på att förmedla kunskap i privatekonomiska frågor, konstaterar **Jan Sjögerud**, som arbetar med diakonal utveckling i Svenska kyrkan. De kommer från myndigheter samt företag inom bank och försäkring.

Innehåll och upplägg testades först i form av ett pilotprojekt med deltagare från församlingar i Uppsala och Västerås. Kursen samordnas av Finansinspektionen och är ett samarbete mellan

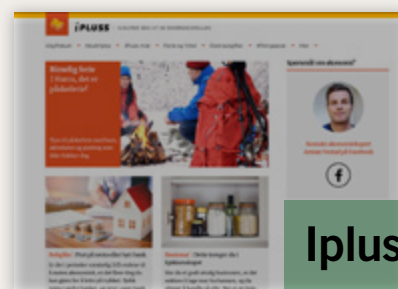

myndigheter och företag ihop med nätverket Gilla Din Ekonomi.

– Ett pass om fonder ströks från schemat eftersom de människor diakoner träffar, och som lever i ekonomisk utsatthet, sällan sparar i fonder, fortsätter han. Vi ville hellre ge mer tid till Kronofogden och Konsumentverket som konkret arbetar med frågor som rör överskuldssättning.

Under 2018 gavs kursen till Svenska kyrkans medarbetare i Umeå, Lund och Uppsala. 2019 ges den i Luleå, Linköping, Strängnäs, Karlskoga och Göteborg, för att därefter fram till 2021 vid behov erbjudas till samtliga Svenska kyrkans stift.

– Den återkoppling vi har fått från deltagare handlar om att kursen ger en mycket god konsumentutbildning, säger Jan Sjögerud. Vår erfarenhet är att detta är ett bra och effektivt sätt att använda samhällets gemensamma resurser – de som har kunskapen delar med sig till dem som i sitt arbete möter människor som lever i ekonomisk utsatthet. ■

Ipluss.org

Uppmuntrar till smarta ekonomiska val

Ipluss.org är en webbplats som samlar kunskap, information och tips i syfte att stötta invånare som upplever problem med sin vardagsekonomi. Den är en av insatserna i projektet 'Fra minus til pluss' som norska NAV¹ drev under åren 2015-2018. Via menyn tar sig besökaren vidare till avsnitt som handlar om krediter och lån, konkreta åtgärder för att minska hushållets utgifter, råd om matlagning tillsammans med en receptbank med rätter under 15 respektive 30 kronor per portion och akut hjälp vid livskris. Syftet är att sprida kunskap för att fler ska göra smarta ekonomiska val, oavsett storlek på inkomst. ■

¹ Ny Arbeids- og Velferdsforvaltning, NAV, är den myndighet i Norge som sedan 2006 samlar försäkringskassa, arbetsförmedling och socialtjänst

Metodstödet självtest en ingång till BUS

Budget- och skuldrådgivningen i Tyresö kommun lanserade nytt innehåll på webbplatsen under hösten 2018. Här finns bra material samlat för de invånare som känner oro över vardagens utgifter.

– Vi har strävat efter att sidan ska vara funktionell och inbjudande, säger budget- och skuldrådgivaren **Gert Johansson**. Här finns även stöd till den som vill hantera sin situation själv.

Besökarna kan börja med att testa sin ekonomi genom att svara på fem snabba frågor. Det är samma frågor som finns med i foldern "Hur mår din ekonomi?" Den som svarar är anonym och inga uppgifter sparas. Svaret på diagnosen kommer direkt tillsammans med möjligheten att fylla i ett formulär för en första kontakt med en budget- och skuldrådgivare.

– Hittills har fyra personer tagit denna väg till kontakt. För övrigt har vi ingen

statistik på hur många som har använt e-tjänsten men det är sannolikt många. Vi samverkar med socialtjänsten som ska använda testet i möten med klienter.

Gert Johansson gillar också bokmärket med lösningsfokuserade frågor som finns i metodstödet.

– Även detta delar vi ut till kollegor i socialtjänsten som ofta träffar personer i hushåll med relativt litet inflöde av pengar. ■

Mer livsglädje som medveten konsument

Det finns ett starkt samband mellan ohälsa och dålig privatekonomi. Det var utgångspunkten när innehållet i studiecirkeln Grönkvist skapades för drygt 20 år sedan. Genom kursens sju steg får gruppdeltagarna successivt bättre koll på sin egen ekonomi. Efteråt vittnar de om ökad livskvalitet och livsglädje.

Grönkvist var från början ett metodutvecklingsprojekt inom Landstinget i Västmanland. Folkhälsovetaren och friskvårdspedagogen **Sussan Öster** är idag ansvarig för programmet via Samordningsförbunden i Region Västmanland. Det betyder bland

annat att hon utbildar Grönkvist-handledare som sedan leder studiecirkelarna.

– Grönkvist är ett exempel på lyckad och smidig myndighetssamverkan med Samordningsförbunden som effektiv plattform, konstaterar hon.

Efter den första omgången med Grönkvist, som involverade 150 personer, gjorde hon en uppföljning av resultaten.

– Många deltagare tyckte att de hade blivit mer medvetna konsumenter, berättar hon. De hade i högre grad börjat planera sin hushållsekonomi och startat ett eget sparande.

Päivi Thunman och Seija Sarvela är utbildade handledare och ansvarar regelbundet för nya Grönkvist-grupper.

– En lagom stor grupp att arbeta med består av fem-sex personer, säger Seija Sarvela. Vi lägger stor vikt på att skapa tillit inom gruppen

och strävar efter att alla ska känna sig trygga.

– Att ha dålig koll på pengar tär på hälsan och det är många som känner skam och skuld över sin situation, fortsätter Päivi Thunman. Men tillsammans med andra som upplever samma problem är det enklare att öppna sig.

Efter hand som veckorna går inspirerar och motiverar Grönkvist-träffarna till en ny livsstil.

– När vi jobbar aktivt med privatekonomin kommer även ett bättre mående, säger Seija Sarvela. Det behövs kunskap, medvetna val och att individen själv tar kontrollen. Det är enklare att göra.

Och det är enklare att göra förändringar i livet tillsammans med andra, att inte känna sig ensam längre.

Just nu finns ungefär 15 utbildade Grönkvist-handledare i Västmanland. Materialet har översatts även till somaliska och arabiska eftersom det fanns behov av att vidga målgruppen för studiecirkeln.

– Grönkvist används även inom sfi i flera av regionens kommuner, berättar Sussan Öster. Det ingår i ämnen som samhälls- och hälsoorientering. ■

”Världen har öppnats för mig igen”

Mathias Bergström, 25 år, bor i Kungsör och gick Grönkvist-programmet 2017.

”Jag hade varit så kallad hemmasittare på grund av psykisk ohälsa ända sedan jag gick ut gymnasiet. Det var svårt att gå ut och tungt att ta tag i studier eller att skaffa ett jobb. Att vara med i Grönkvist – att få komma ut i ett så bra sammanhang – det har öppnat världen för mig igen. Jag lyckades bryta ett begränsande mönster.

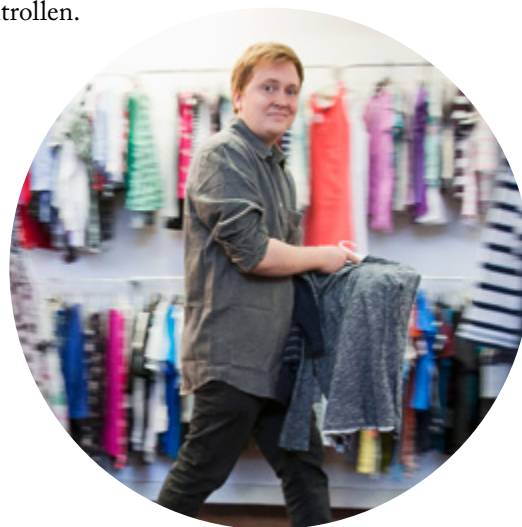
Jag har fått mer kunskap, blivit medveten om privatekonomi och vad som påverkar mina kostnader.

Tidigare tyckte jag att ekonomi var helt ointressant. Grönkvist var ju inte som att vara med i Lyxfällan. Det var ingen som skrek på mig om jag tänkte fel, utan här fick jag stöttning. Om jag missade något var det inte så farligt.

När jag lärde mig att göra en budget lyckades jag till och med få pengar över varje månad. Jag upptäckte hur mina egna val ger möjligheter att prioritera det jag tycker är viktigt. Tidigare shoppade

jag ofta spontant på nätet, saker som jag inte alls behövde. Jag tycker att det är speciellt intressant att räkna ut hur mycket min mat kostar per portion.

Just nu arbetstränar jag fyra dagar varje vecka i en second hand-butik. Mitt första mål är att komma upp i halvtid. Snart ska jag börja på en ny praktikplats, i kafeterian på en högstadieskola. Ett annat mål är att kunna flytta hemifrån.” ■

Sju steg mot bättre hälsa och privatekonomi

(enligt Grönkvist)

1

NULÄGE

Presentation, förutsättningar och målsättningar
Mina kostnader, tiodagars utgifter, gissa kostnader.

2

MÅL OCH KARTLÄGGNING

Målstege, sparbössa. Fasta utgifter, rörliga utgifter och inkomster – önskan om förändring

DAGLIGA UTGIFTER OCH GULDKANTER

El, telefoni, internet, städ och fritid

4

FÄRDMEDEL, KLÄDER, REKLAM

Bilkalkylen, alternativa kommunikationer
Påverkan av reklam. Handla och laga mat så ekonomiskt som möjligt – veckoplanering och inköpslista

5

LAGA, ÄTA OCH RÄKNA

Kostnader för mat och dryck
Laga soppa, varmrätter, sallader och scones

6

SMART KONSUMENT - SPARA, BETALA, LÅNA OCH FÖRSÄKRA

Kommunens budget- och skuldrådgivare
Att göra till träff sju: Inventera andrahandsmarknaden

7

SMART KONSUMENT - KUNSKAP FÖR KLOKA VAL I DIN VARDAG

Kommunens konsumentvägledare
Rättigheter som konsument

FÄRSSÅS Å LA GRÖNKVIST

Det här är ett av Mathias Bergströms favoritrecept ur Grönkvists egen kokbok (nr 37). Så mycket god smak för lite pengar!

2 dl vetekross (eller korngryn, linser, bovete, mixade kokta sojabönor)

1 tärning grönsaksbuljong

3 hackade gula lökar

en halv tub tomatpuré (ev mer efter smak)

1 burk passerade tomater

2 rivna morötter

salt efter smak

kryddor (svartpeppar, citronpeppar, chilipulver, oregano, basilika eller vad du brukar ha i din pastasås)

Eventuellt en liten burk creme fraiche och 1/2 tsk socker

1. Koka vetekross i cirka dubbla mängden vatten + buljong tills det mjuknar.
2. Fräs löken i lite olja, Tillsätt tomatpuré, passerade tomater och morötter.
3. Låt koka i 15 min.
4. Tillsätt den kokade vetekrossen, kryddor och smaka av med salt. Koka upp.
5. Rör ev ned creme fraiche.
6. Servera till spagetti eller annan pasta. Smaklig måltid!

Samverkande kompetenser framgångs- recept i Lund

De har olika yrkesroller inom socialtjänsten i Lund och möter dagligen människor som behöver stöd för att klara sin privatekonomi. Att det fungerar så bra att samverka tror de främst beror på att de visar intresse för varandras uppdrag och låter sin samlade kompetens komma till nytta för invånarna.

– Det blir naturligt att samverka när vi sitter nära varandra i samma hus, säger **Johan Määttä**, socialsekreterare som utreder behov av försörjningsstöd. Dessutom blir vi bättre i våra yrkesroller eftersom det är roligt att jobba tillsammans.

Sofia Larsson är också socialsekreterare men jobbar med hyresrådgivning. Hennes uppdrag är att stötta invånare som inte har betalat sin hyra eller har blivit uppsagda från sin hyresrätt eller bostadsrätt.

– Hyresskulder kan ha många orsaker, till exempel att arbetslöshet eller sjukdom

har påverkat inkomsten så att pengarna inte räcker till, säger hon. De som inte kan betala hyran, eller väljer att inte prioritera den när ekonomin är svår att få ihop, riskerar att förlora sin bostad. Det är inte sällan de som har en hyresskuld även har andra skulder.

Annika Cederholm och **Charlotte Jandrén** är socialrådgivare och tillhör resursenheten. De arbetar med personer med missbruksproblematik, psykosocial problematik och människor i kris. Fokus ligger på individuellt stöd.

– Ett av de livsområden vi arbetar med är just ekonomi. Det slutliga målet är att brukaren ska bli skuldfri men det är viktigt att sätta delmål, konstaterar Annika Cederholm som jobbar inom öppenvård.

– Ekonomi är en ständigt aktuell fråga för de personer jag jobbar med, säger Charlotte Jandrén. De behöver stöd för

”Det slutliga målet är att **brukaren ska bli skuldfri**, men det är viktigt att sätta delmål” ANNIKA CEDERHOLM

att skapa sig en hållbar baseekonomi, få riktiga rutiner som till exempel att skicka in rätt papper i tid till myndigheterna.

Budget- och skuldrådgivarna **Camilla Qvennerberg** och **Marie Magnusson** är de som möter invånarna när frågorna handlar specifikt om privatekonomi och svårigheter att få inkomsterna att räcka till hushållets alla utgifter.

– Vi är två personer som ska täcka behovet i hela Lunds kommun, säger Marie Magnusson. Det är därför viktigt

att vi samverkar inom socialförvaltningen och att vi tillsammans kan arbeta mer förebyggande. Det är också vi som internutbildar nya medarbetare.

– Alla inom förvaltningen som möter människor behöver fråga hur ekonomin mår, fortsätter hon. Men då måste de också ha kunskap och kompetens att hantera svaret. Ofta är den synliga problematiken symptom på oro för privatekonomin. Psykisk ohälsa, missbruk, hot om vräkning och sjukskrivning. ■

↑
Från vänster:
Annika Cederholm,
Camilla Qvennerberg,
Johan Määttä,
Marie Magnusson,
Charlotte Jandrén,
Sofia Larsson

Från vänster:
Inger Sundblom,
Maria Blixt, Anette Wieser,
Laila Frost, Marie Wennberg

Tillsammans för Gävles svaga grupper

I Gävle är lokal samverkan mellan aktörer som möter människor i ekonomisk utsatthet inte något nytt. EKC, ekonomiskt kunskapscenter, skapades 2002 i syfte att motverka fattigdom och social utestängning.

Inger Sundblom arbetade på den tiden inom socialtjänsten och är en av grundarna. Idag är hon pensionär men aktiv i EKC som representant för den ideella föreningen Familjeslantén.

– Det var flera aktörer som hade uppmärksammat att antalet hyreskulder och vräkningar ökade, berättar hon. Tidigare hade vi jobbat

i våra stuprör men med samma mål. Vi förstod att vi behövde samlas kring samma bord, diskutera gemensamma insatser och driva frågor tillsammans.

EKC kan beskrivas som ett nätverk för samverkan, utbyte av information, överföring av kunskap och samhällspåverkan. Människor i behov av hjälp får stöd av de enskilda

aktörerna, idag tolv stycken.

– Genom EKC lär jag känna de andra aktörerna och vad de jobbar med, säger **Maria Blixt**, diakon i Gävle pastorat. Det är tryggare att hänvisa människor vidare till rätt stöd när jag vet vem de kommer att få träffa där.

Anette Wieser och **Laila Frost** är verksamhetsansvarig respektive

”Många som söker sig till oss har *mycket låga inkomster*, aktivitets- eller sjukersättning”

INGER SUNDBLOM

handläggare hos Diakonirådet. Tre gånger i veckan har de öppen mottagning med drop-in där de tar emot människor med låga inkomster eller som av andra orsaker inte får ekonomin att fungera. Många får direkt hjälp med till exempel matrekvisitioner. Andra behöver pengar att betala glasögon, eller en elräkning innan elen stängs av.

– Beslut om större belopp tas på våra måndagsmöten, berättar Anette Wieser. Vi har cirka tusen besök varje år. Förra året var det 200 personer som besökte oss för första gången.

Också Familjeslantens finns för Gävles ekonomiskt svaga grupper.

– Föreningen har funnits i över 20 år och erbjuder budget- och skuldrådgivning, berättar Inger Sundblom. Vi har även utåtriktad verksamhet med föreläsningar om personlig ekonomi för olika grupper i vår kommun. Många som söker sig till oss har mycket låga inkomster, aktivitets- eller sjukersättning.

Vissa personer behöver hjälp från flera håll.

– Som personliga ombud hjälper vi människor över 18 år som har en psykisk funktionsnedsättning, jag fungerar som lots ut till myndigheterna, berättar Marie Wennberg. Vi erbjuder medmänskligt stöd och ofta handlar oron om just pengar. Det kan vara jobbigt att betala räkningar, svårt att förstå konsekven-

serna av betalningar som skickas till inkasso eller att tyda innehållet i ett brev från Kronofogden.

EKC tar tillsammans tag i de samhällsproblem de ser. Listan över segrar börjar bli lång. 2009 drev de på kommunens politiker som till slut antog en plan mot hemlöshet. När de uppmärksammade att många familjer tvingades in i skuldfällan på grund av vilseledande avtal för skolfoton togs frågan upp även på nationell nivå. När så Gävle kommun förra året drog in den trycksak som marknadsförde alla sommarlovsaktiviteter för barn och unga, och istället valde att enbart publicera informationen på sin webbplats, var det dags att ta strid igen.

– Det är helt fel väg att gå.

Den allra viktigaste målgruppen är familjer som inte har internet, säger

Anette Wieser. Förra sommaren var det därför ovanligt få barn som deltog i allt roligt som hände på hemmaplan. De visste helt enkelt inte om vilka aktiviteter som fanns.

EKC har samverkansmöte en gång i månaden. Två representanter från varje aktör kan vara med. Hög närvaro, öppenhet, generositet och prestigelöshet är framgångsfaktorer. Aktörer som ansluter sig till EKC får skriva på både ett samverkansavtal och ett så kallat förväntansdokument.

– Där formuleras både vad man vill bidra med i nätverket och vad man vill få ut av samverkan, fortsätter Anette Wieser. Det är viktigt att medverkan är väl förankrad i den egna organisationen och att representanterna får mandat att delta på månadsmötet.

Till månadsmötet bjuds föreläsare in.

– Anhörigstöd, beroendecenter, polisen, energibolaget, kommunalråden och andra politiker är bara några exempel på gäster, säger Laila Frost. ■

Fakta

Ekonomiskt kunskapscenter i Gävle, EKC

- Nätverk med tolv aktörer och två observatörer – Arbetsförmedlingen, Diakonirådet, Familjeslantens, Gavlegårdarna AB (allmännyttan), Gävle frivilliga samhällsarbetare, Gävle Energi AB, Hela människan – RIA, Konsument Gästrikland, Personligt ombud, Röda Korset, Svenska kyrkan och Välfärd Gävle (kommunens socialtjänst) samt Försäkringskassan och Matakuten
- Samverkansmöte en gång i månaden
- Politiskt obunden men vill påverka i socialt och privatekonomiskt relevanta frågor

Webbplats: ekcgavle.se

Privatekonomi för *blivande föräldrar*

Nu finns ett nytt material om privatekonomi för blivande föräldrar. Boken *Ditt barn och dina pengar* är en present från Finansinspektionen – fylld av grundläggande och praktisk kunskap för den som står inför ett nytt skede i livet. FOTO ANNA NILDÉN

– För väldigt många nyblivna föräldrar innebär situationen lägre inkomster och högre utgifter, konstaterar **Therese**

Wieselqvist Ekman, senior projektledare inom finansiell folkbildning på Finansinspektionen. Vi hoppas att boken ska inspirera till att faktiskt ta kontroll över sin egen ekonomi.

Finansinspektionens undersökning (mars 2018) om hushållens ekonomi och finansiella förmåga, visar att "ensamstående med barn" är en av de grupper där många har svårt att få pengarna att räcka till.

17 procent har alltid eller ofta slut på pengar i slutet av månaden och ytterligare 26 procent svarar att de ibland har slut på pengar. För "sammanboende med barn" är motsvarande siffror fyra och 16 procent.

– Vi vet att människor har lättare att ta till sig privatekonomisk kunskap när den känns relevant för en själv. När man ska få barn och bilda familj är därför ett bra tillfälle att räkna på sina inkomster och utgifter, och fundera på vad pengarna ska räcka till.

Idén har inspirerats av ett projekt med en privatekonomisk pärm till gravida som lanserades i Storbritannien 2008. Regeringsuppdraget om fördjupad samverkan mot överskuldssättning kändes som ett

bra tillfälle att ta fram ett liknande material. Finansinspektionen bjöd in fler myndigheter och organisationer till ett samarbete.

– Var och en har bidragit med innehåll som är extra relevant i samband med att man blir förälder, säger Therese Wieselqvist Ekman. Boken innehåller egentligen inte något nytt utan är en lättillgänglig sammanställning av redan känd kunskap och fakta. Den fokuserar helt och hållet på föräldrarnas ekonomi, inte på barnets.

Finansinspektionens förhoppning är att gravida får boken så tidigt som möjligt. Den kan därför beställas gratis av alla som i olika sammanhang möter blivande föräldrar.

– Boken är ett erbjudande till medarbetare inom till exempel mödravård och kommunal budget- och skuldrådgivning, säger Therese Wieselqvist Ekman.

Hon konstaterar att de flesta blivande föräldrar har bra koll på sin nuvarande ekonomi men att situationen snabbt kan förändras med lägre disponibla månadsinkomster och ökade kostnader. Boken är därför ett bra redskap just för att planera och förebygga risken för överskuldssättning. ■

Fakta

Ditt barn och dina pengar

- Boken är ett samarbete mellan Finansinspektionen, CSN, Fondbolagens förening, Försäkringskassan, Konsumenternas Bank- och finansbyrå, Konsumenternas Försäkringsbyrå, Konsumentverket, Kronofogden och Pensionsmyndigheten.
- På webbplatsen dittbarnochdinapengar.se finns mer information om hur du beställer boken.
- Lanserades i april 2019.

Utbildning i vardagsekonomi ger motivation

Ett av Kriminalvårdens viktigaste uppdrag är att minska risken för återfall i brott. Därför arbetar myndigheten med behandling av eventuellt missbruk och kriminalitet parallellt med insatser för att klienterna ska bli anställningsbara och självförsörjande.

– Vi vill att våra klienter ska vara bättre rustade när de har avtjänat sina straff, säger **Malin Karlsson**, senior handläggare på myndigheten. Att få ordning på privatekonomi, att jobba med sina skulder och att ha ett jobb är bland det viktigaste för ett liv utan kriminalitet.

Insatser för att minska skadorna av att vara frihetsberövad görs redan i häktet eftersom risken för att snabbt dra på sig allt större skulder är stor. Det är vanligt att häktade har restriktioner som gör det svårt att ordna med ärenden, till exempel att ta kontakt med en hyresvärd, flytta en felparkerad bil eller öppna kuvert med nya räkningar.

– Inom Kriminalvården jobbar vi med många olika planer, och i en persons häktesplan ingår det bland annat att identifiera och kartlägga

vilka akuta insatser som behövs, säger **Malin Karlsson**. I vårt allt mer digitaliserade samhälle förutsätts dessutom att du kan kontakta myndigheter via internet, vilket du inte har tillgång till som frihetsberövad.

Genom samverkan kan Kriminalvården erbjuda utbildning med fokus på bland annat vardagsekonomi, som ökar klienternas kunskaper och självförtroende att klara sig på egen hand. Myndigheten har dessutom egen skolverksamhet i syfte att höja de intagnas utbildningsnivå, vilket i nästa steg ökar chanserna att få jobb.

– Det handlar om att skapa motivation. Vi vill bidra till att fler ser glädjen och nyttan med att studera. Det är också viktigt att skaffa sig de rutiner som behövs i vardagen

– vakna på morgonen, äta frukost och gå till jobbet. Var och en behöver hitta den styrkan i sig själv.

Malin Karlsson betonar vikten av att motverka stigmatisering av tidigare kriminella personer. De måste ges chanser att leva sina liv utan att begränsas av sin tidigare bakgrund.

– Ska du kunna arbeta med dina skulder och få en balanserad privatekonomi – då måste du också arbeta, annars har du ingen möjlighet att nå egen försörjning, konstaterar hon. Vi som jobbar inom Kriminalvården tror på människors förmåga till förändring. Vi koncentrerar oss inte på brottet utan ser framåt.

Hon har ett medskick till alla som jobbar inom offentlig sektor:

– Vi måste bli bättre arbetsgivare och ge människor den chans de behöver. Det är vårt gemensamma ansvar. ■

”Vi vill att våra klienter ska vara **bättre rustade** när de har avtjänat sina straff” **MALIN KARLSSON**

KRIS vägleder in i ett
nytt
liv

Det var först när **Germay Woldu** i mars 2014 kom till KRIS som han fick den hjälp han behövde för att börja leva igen efter långvarigt narkotikamissbruk och ett liv i kriminalitet.

– Idag är jag drogfri, skuldfri och har jobb – det är en enorm befrielse, säger han. Nu har jag samma chanser som alla andra. Jag kan börja spara och leva utan ekonomisk börda.

Kontakterna med KRIS gav honom inte bara en trygghet och fast punkt för att arbeta med livsförändringen. Idag har Germay Woldu fast anställning i Stockholmsföreningen och jobbar just nu som anstaltsansvarig på riksnivå.

Med de egna erfarenheterna i bagaget vet han att den som har bestämt sig för att lämna ett kriminellt liv behöver stöd och kunskaper redan på anstalten. Det är dock inte ett arbete KRIS kan göra på egen hand.

– Häromdagen träffade jag en ung kille, inte äldre än 21. Han är dömd för mordbrand och när han kommer ut ur fängelset har han miljonskulder till ett försäkringsbolag, berättar Germay Woldu. Han har ett enormt berg framför sig och behöver hitta vad som motiverar honom att ens börja söka jobb som kan ge honom en inkomst.

– Myndigheterna behöver samverka för att han ska ha en chans. Med rätt stöd har han ett helt liv framför sig. Han var ett barn utan konsekvenstänk när han begick sitt brott. Samhället måste ha ett tydligt lösningsfokus.

Tillsammans med kollegan **Ali Reunanen** var Germay Woldu inbjuden som föreläsare till nationella samverkansrådets (mot överskuldsetting) möte i februari 2019. Då berättade de bland annat om ett utbildningsmaterial, som vänder sig till tidigare kriminella som vill lära sig att leva.

– Det är faktiskt det allt handlar om – att lära sig att leva, konstaterar Ali Reunanen. Livet består av så många olika

delar, ekonomi är bara ett av de områden som måste fungera.

– Jag själv var till exempel tvungen att hitta ett helt nytt tankemönster efter att ha varit totalt ansvarslös de sista åren av mitt aktiva missbruksliv, fortsätter han. Jag hade ingen aning om hur man lever. Som mitt liv såg ut var det helt omöjligt att hantera.

Studiecirkeln kallas ”Bättre framtid”. Ali Reunanen tar ner en pärm från hyllan i sitt arbetsrum i Riks-KRIS lokaler i Gröndal. Materialet är sorterat för tio träffar. Det är tänkt att användas den närmaste tiden före muck.

– En stor del av träffarna fylls med innehåll av deltagarna själva. Egna erfarenheter, tankar och frågor, säger Ali Reunanen. Det handlar om att bygga om sitt liv.

”Bättre framtid” togs fram 2004 och ska uppdateras för att möta nya krav och förhållanden i samhället. Inte minst när det gäller privatekonomi och vilka myndigheter i samhället som ansvarar för vad. ■

Germay Woldu och Ali Reunanen

Fakta

KRIS studiecirkel Bättre framtid

Tio träffar om livet:

- Studiecirkeln och visionsrummet
- Kriminalvårdens ansvar och arbete
- Familj och relationer
- Ekonomi
- Arbete och arbetsmarknadsutbildningar
- Fritid
- Studier och utbildningar
- Bostad
- Etik och moral
- Kriminalitet och missbruk
- Kultur och utvärdering

Gränslöst

när Konsument Uppsala möter invånarna

I Uppsala kommun samverkar konsumentvägledare och budget- och skuldrådgivare helt gränslöst. Invånarna hittar Konsument Uppsala på stadsbiblioteket – en trappa upp på en loftvåning. Mottagningens neutrala placering bidrar troligen till att besökarna känner sig mer bekväma att söka hjälp när privatekonomin inte fungerar.

Budget- och skuldrådgivare **Carina Mattsson** kom till Konsument Uppsala i augusti 1994, samtidigt som skuldsaneringslagen började gälla med krav om att alla kommuner ska erbjuda invånarna budget- och skuldrådgivning.

– Min anställning var från början bara tre månader. Jag skulle förstärka verksamheten under första tiden med lagen, berättar hon. Under den perioden förväntade man sig att hinna jobba med de skuldsaneringsärenden som skulle bli aktuella.

25 år senare är hon en av sex budget- och skuldrådgivare i Uppsala, som även tar emot invånare från grannkommunen Knivsta.

– Behovet av budget- och skuldrådgivning var enormt mycket större än någon hade förutsett, fortsätter Carina Mattsson. Eftersom konsumentvägledarna redan tog emot besökare med privatekonomiska frågor, var det redan från start naturligt att tillhöra samma verksamhet.

BUS tar främst emot bokade besök. Statistiken visar drygt 650 nybesök under 2018 varav 265 till slut ledde till ansökan om skuldsanering. Målet är att följa Konsumentverkets rekommendationer och erbjuda en tid inom fyra veckor från första kontakten. I april 2019 är väntetiden tre veckor.

– Det är viktigt att få tid snabbt, säger Carina Mattsson. När privatekonomin krånglar kan det fort leda till ännu allvarligare problem. På senare tid har vi till exempel upptäckt att även pensionering verkar komma som en oförutsedd händelse. Vi möter allt fler äldre.

Konsumentvägledare **Kristina Westling** har

”Vi kan enkelt samverka och håller oss **automatiskt uppdaterade** inom våra respektive kompetensområden”

KRISTINA WESTLING

jobbat här sedan 2015. Idag är de tre konsumentvägledare på heltid, som också jobbar på uppdrag av Östhammars kommun. Måndag till torsdag förmiddagar tar de emot drop-in-besökare. Det går också bra att boka tid eller få telefonrådgivning dagtid alla vardagar. Det brukar vara cirka 2 500 kontakter per år.

– Vi kan enkelt samverka och håller oss automatiskt uppdaterade inom våra respektive kompetensområden, konstaterar Kristina Westling. Många som kommer till Konsument Uppsala vet inte om de behöver träffa en konsumentvägledare eller budget- och skuldrådgivare. Genom att lyssna hjälper vi dem till rätt person.

De konstaterar att det är invånarnas behov som får styra.

– Ett samtal kan starta med att besökaren känner sig lurad som konsument, men av det som berättas kan jag också ana ett mönster som kan ha sin grund i problem med privatekonomin, fortsätter hon. Då är det bara att gå rakt över korridoren för att boka in ett besök hos en budget- och skuldrådgivare.

Det utåtriktade, förebyggande arbetet blir mer effektivt och när fler invånare genom deras gränslösa samverkan.

– Den som föreläser för en grupp tar alltid upp frågor kopplade till både konsumenters rättigheter och privatekonomi, berättar Carina Mattsson. Detta är möjligt eftersom daglig samverkan gett oss alla en tillräckligt bred kunskap.

– Och kan jag inte svara direkt, tar jag reda på svaret, fortsätter Kristina Westling. På det här sättet använder vi kommunens resurser bäst.

Konsument Uppsala samverkar lokalt med andra yrkesgrupper, bland annat genom att erbjuda en ”vidareförmedlarkurs”. Ungefär 60 olika professioner har deltagit. Namnet signalerar vad de vill uppnå med aktiviteten.

– Vi vill göra oss själva mer kända! Det är många som möter människor i ekonomisk utsatthet eller överskuldssatta, säger Carina Mattsson. Ett annat syfte är att fler ska få baskunskaper för att kunna ge rätt råd i ett tidigt skede. Intresset har varit enormt stort. ■

Samverkansdag för starkare lokalt nätverk i Borås

Budget- och skuldrådgivarna i Borås kommun vill bygga upp ett starkare lokalt nätverk av personer som möter människor som har problem med sin ekonomi eller lever i ekonomisk stress. Den 27 mars 2019 bjöd de in till en samverkansdag och initiativet gav effekt direkt.

– Över 60 personer ville vara med och fler fick inte plats i lokalen, berättar Charlotta Movitz Dahlgren. Tidigare har vi jobbat nära några av aktörerna var för sig och även varit inbjudna att presentera vår verksamhet. Nu samlade vi så många som möjligt vid ett och samma tillfälle.

– Genom att ta ett helhetsgrepp vill vi utveckla lokal samverkan enligt Konsumentverkets rekommendationer, fortsätter hon. Det är lättare att bolla funderingar när vi känner varandra och steget att förmedla kontakt är kortare.

Planeringen av samverkansdagen startade direkt efter sommaren 2018. Aktiviteten fanns med i BUS verksamhetsplan för året. När programmet senare under hösten var spikat skickades inbjudan ut till många olika yrkesgrupper – både i kommunens egna verksamheter och hos andra aktörer. Deltagarna kom till exempel från hyresvärdar, mobila teamet som jobbar med före detta missbrukare, äldreomsorgen, social-

tjänsten, skolan och sjukvården.

– Vi har inspirerats mycket av den blogg (www.kontaktpunkt.se) där projektgruppen för regeringsuppdraget för fördjupad samverkan mot överskuldssättning delat goda exempel och berättat om olika insatser, fortsätter Charlotta Movitz Dahlgren. Vi har också använt det metodstöd som har tagits fram – frågan ”Hur mår din ekonomi?” är jättebra. Syftet med samverkansdagen var att:

- skapa förståelse för varför personer får problem med sin ekonomi
- skapa förståelse för att det finns en stark koppling mellan ekonomi och ohälsa
- skapa kontakter och ett nätverk för lokal samverkan mot överskuldssättning
- skapa effektiva vägar för att i ett tidigt skede nå ut till personer som har eller riskerar att få problem med skulder.

Efter inledande föreläsningar av budget- och skuldrådgivarna gavs

ordentligt med tid till diskussioner kring de sju borden.

– Jag är imponerad över engagemanget i grupperna, säger Charlotta Movitz Dahlgren. Vi är så många som känner att vi är en del i hjulet kring de invånare som behöver stöd. ”Hur mår din ekonomi?” är en fråga som behöver skrivas till på checklistan inför samtal. För många blev den tydliga kopplingen mellan hälsa och ekonomi en aha-upplevelse.

Budget- och skuldrådgivarna ska nu fördjupa redan befintliga relationer och fortsätta att samverka med nya aktörer.

– Nu vet vi att fler vill samverka och vi har fått många viktiga budbärare som känner till vad BUS erbjuder, säger hon.

Samverkansdagen avslutades med att deltagarna fick svara på några frågor via Mentimeter. I ordmolnet om hur de upplevt dagen framträdde uttryck som ”lärorikt”, ”givande”, ”samverkan”, ”upplysande”, ”intressant” och ”viktigt”. ■

Ekonomisk rådgivning som löneförmån

De anställdas privatekonomiska bekymmer kan orsaka ohälsa och stress med sjukskrivning, sämre arbetsprestation och bristande säkerhetstänk som följd. Asko Midt-Norge AS med 220 medarbetare har därför under det senaste året samverkat med NAV¹.

– Vi vill vara en attraktiv arbetsgivare, någon som bryr sig om, säger finanschefen Vidar Gundersen. Vi testar att erbjuda personalen ekonomisk rådgivning på samma sätt som friskvård och företagshälsovård.

Asko är ett av landets största företag inom logistik och transporter, med fokus på livsmedel. Ungefär tio procent av medarbetarna har löneutmätning, det vill säga en del av lönen används för att betala av skulder via norska motsvarigheten till Kronofogden.

– Att ha ekonomiska problem är väldigt skambelagt, säger Vidar Gundersen. Vi kan alltså anta att det är betydligt fler än dessa 20 personer som varje månad sliter hårt för att få balans mellan inkomster och utgifter. Därför vill vi jobba förebyggande, det ska inte behöva gå så långt som till löneutmätning.

Den första insatsen genomfördes som ett stormöte då Arman Vestad, projektledare hos NAV, höll en inspirerande föreläsning om privatekonomi. Deltagarna fick ta del av grundläggande kunskaper om budgetering, lån och räntesatser. Han skickade även med smarta tips som får pengarna att räcka längre. Nästan 100 av Askos medarbetare valde att komma till mötet som arrangerades på arbetstid.

Föreläsningen avslutades med att Vidar Gundersen uppmanade den som ville prata mer om sin privatekonomi att ta kontakt med honom själv eller Arman Vestad. De fick också information om att kommunen erbjuder budget- och skuldrådgivning.

– Det visade sig att det fanns flera medarbetare som ville träffa någon av oss och för dem har vårt initiativ varit mycket värdefullt, fortsätter Vidar Gundersen. Jag har även fått dela med mig av våra erfarenheter internt inom Asko, som i hela Norge består av 13 dotterbolag med många tusen anställda.

NAV har tagit fram en kort animerad film som bjuder in till privatekonomisk rådgivning och som kan användas internt hos Asko.

Husläkare frågade patienter om privatekonomi

Studien har varit en del av projektet 'Fra minus til plus' som norska myndigheten för välfärd och arbete, NAV¹, drev åren 2015-2018. Arman Vestad var projektledare och han är glad över att studien kunde genomföras i samverkan med forskningsinstituten Sintef och Sifo-Oslo-Met med hjälp av Norges forskningsråd.

– Välfärd och hälsa är ett av institutens forskningsområden. Vi ville få upp den dubbla kopplingen mellan människors ohälsa och ekonomiska bekymmer på agendan, säger han. Därför var det också viktigt att få publicitet i internationella tidskrifter.

Samverkan mellan NAV och hälso- och sjukvården hade det övergripande syftet att minska antalet sjukskrivningar och motverka människors överskuldssättning. De åtta husläkarna fick under fem veckor ställa frågor till sina patienter om kopplingen mellan deras hushållsekonomi och upplevd hälsa.

Alla läkare ställde samma tre frågor:

- Har du ekonomiska utmaningar som leder till hälsoproblem?
- Har du hälsoproblem som leder till ekonomiska utmaningar?
- Skulle du vilja prata med någon om din privatekonomi?

Till varje fråga fanns tre fasta svarsalternativ: "ja", "nej" och "vill inte svara".

– Röros är en liten kommun med bara cirka 5 500 invånare, berättar Arman Vestad. Och eftersom undersökningen var helt anonymiserad kunde vi inte registrera mer än ålder och kön på patienterna. Vi vet alltså inte vilka hälsoproblem de har sökt läkare för just den här gången.

Svaren registrerades direkt med hjälp av en surfplatta och en webblösning.

– Tiden före undersökningen informerade vi invånarna via alla möjliga medier om att deras läkare vid nästa besök även skulle ställa några frågor om deras

privatekonomi, fortsätter Arman Vestad. Det fanns även anslag i väntrummet på mottagningen.

Under fem veckor svarande 565 patienter över 18 år på läkarnas frågor. Det var alla patienter som kom till läkarmottagningen under perioden, utom de som behandlades på grund av uppenbara akuta skador och olyckshändelser samt turister som inte förstod norska.

Resultaten är fortfarande under bearbetning (april 2019). När analys och slutsatser är klara kommer dessa att publiceras både nationellt och internationellt.

– Metoden att fråga alla patienter om deras privatekonomi kommer troligen inte att användas igen, trots att det var relevant i denna första undersökning, konstaterar Arman Vestad. Däremot kan det bli aktuellt att undersöka eventuella kopplingar mellan orsaken till läkarbesök och konsekvenser av överskuldssättning eller andra ekonomiska problem

¹ Ny Arbeids- og Velferdsforvaltning, NAV, är den myndighet i Norge som sedan 2006 samlar försäkringskassa, arbetsförmedling och socialtjänst

Måns Svensson

Davor
Vuleta

Kraftsamla för en

Null- vision

Människor blir överskuldssatta eftersom de har för lite pengar. Att förebygga överskuldssättning borde därför i grund och botten handla om att bygga ett väl fungerande välfärdssamhälle. Det menar forskarna **Davor Vuleta** och **Måns Svensson** på Rättssociologiska institutionen vid Lunds universitet.

Måns Svensson är rättssociolog och har forskat om sociala normer och hur dessa informella regler påverkar hur människor efterlever samhällets rättsliga lagar. För tio år sedan blev han kontaktad av Kronofogden som ville samarbeta med forskare för att i större utsträckning basera myndighetens förebyggande arbete på vetenskap.

– Ibland är rättsreglerna inte optimalt utformade för att uppfylla samhälleliga förväntningar och svara mot rådande sociala normer, konstaterar Måns Svensson. Då bör man också jobba med det som kallas rättsutveckling. Jag upplever att Kronofogden menar allvar när man nu inleder ett förändringsarbete med stöd av forskning.

Davor Vuleta kom till Kronofogden 2007 som kronoinspektör. Sedan 2013 delar han sin arbetstid mellan förebyggande arbete och en doktorandtjänst med inriktning på ekonomisk trygghet och överskuldssättning bland migranter. Forskarutbildningen är en samverkan mellan Lunds universitet och Kronofogden.

– Forskningsområdet intresserar mig av

flera anledningar. Jag kom till Sverige med min familj 1994 och bodde på en flyktingförläggning i tre år, berättar han. Vi kom från före detta Jugoslavien och hade det nog enklare att förstå det svenska samhället än många av de flyktingar som har kommit hit från andra kulturer på senare år. Ett okänt språk i kombination med bristande information kan få konsekvenser för privatekonomin för lång tid framöver.

– Under sex år som kronoinspektör har jag även själv mött många människor i ekonomisk utsatthet och vet hur svårt det är att få tillbaka en fungerande privatekonomi om man en gång har blivit överskuldssatt.

Nu jobbar Davor Vuleta för att bli klar med sin avhandling. Hösten 2018 valde han dock att publicera delar av resultaten i en forskningsrapport på svenska: *Ekonomisk otrygghet – en deskriptiv analys av migranternas överskuldssättning*. Han tyckte helt enkelt att studien innehöll så mycket värdefull baskunskap att det vore synd om den bara skulle ges ut på engelska och läsas av ett fåtal andra forskare.

– Jag vill att min forskning ska användas, säger han. Det myndigheter, politiker och andra aktörer framför allt behöver, är mer kunskap.

Rapporten är lätt att ta till sig för den som är insatt i ämnet eller jobbar med frågorna. Den har ett behändigt format och består, exklusive bilagor, inte av mer

Forskningsrapporten *Ekonomisk otrygghet – En deskriptiv analys av migranternas överskuldssättning* av Davor Vuleta kan laddas ned från Lunds universitets webbplats via länken

www.soclaw.lu.se/davor-vuleta

Vi behöver framför allt **förändra samhällsstrukturer, inte enbart beteenden**”

MÅNS SVENSSON

än 50 sidors läsning. Även om fokus i Davor Vuletas undersökning är migranters överskuldssättning, ser han att resultat och slutsatser är överförbara till hela befolkningen.

Han pekar särskilt på den orsakskedja som i slutänden leder till att människor blir överskuldssatta: låg utbildning – som gör det svårt att komma in på arbetsmarknaden – vilket leder till låga inkomster – som inte täcker egna eller familjens levnadskostnader.

– Eftersom vi parallellt har studerat en kontrollgrupp kan vi se vilka parametrar som skiljer överskuldssatta personer från dem som har en fungerande privatekonomi. Och det är utbildning, sysselsättning och inkomst, säger Davor Vuleta. Deras överskuldssättning beror alltså inte på deras ursprung utan deras socioekonomiska status.

Forskarna är kritiska till den allmänna föreställningen – som också förstärks i media – att det är överkonsumtion med ”någon sorts lyxfällaproblematik” som orsakar överskuldssättning. På statistisk nivå i samhället är denna grupp försvinnande liten.

– Fattiga människor är generellt mycket duktiga på att sköta sin ekonomi och vänder på slantarna flera gånger för att de ska räcka till så mycket som möjligt, säger Måns Svensson. Att då fokusera insatserna på att utbilda invånarna i hushållse-

konomi, som samverkan ofta landar i, är inte den åtgärd vi som forskare skulle välja i första hand.

– Om samhället menar allvar med att samverka mot överskuldssättning bör insatserna handla om att säkerställa att människor har tillräckligt mycket pengar, fortsätter han. Vi behöver framför allt förändra samhällsstrukturer, inte enbart beteenden. Samtidigt behöver vi forska och skaffa oss ännu mer kunskap.

Måns Svensson konstaterar att privatekonomi och ekonomisk trygghet som forskningsområde både saknar nödvändig finansiering och en självklar plats inom akademien i Sverige.

– Vi forskar i nationalekonomi för att förstå statens finanser och vi har företagsekonomi som fokuserar på företags och organisationers ekonomiska förutsättningar, säger Måns Svensson. Men vi är väldigt få som har individens och hushållens perspektiv på ekonomi.

– Internationellt är detta ett etablerat forskningsområde som vi naturligtvis följer. Men det täcker inte våra behov av kunskap eftersom Sverige har ett unikt välfärdssystem, med myndigheter och processer, som inte liknar något annat.

Davor Vuleta har i sin forskning stött på konkreta fall där det blir tydligt att svenska statens eget agerande varit orsak till att människor blivit överskuldssatta. Till exempel:

den som får uppehållstillstånd i Sverige får erbjudande om ett så kallat hemutrustningslån när det är dags att flytta till eget boende. Lånet hanteras av CSN.

– Många av de nyanlända som tog emot pengarna förstod inte att de tagit ett lån som senare skulle betalas tillbaka, säger Davor Vuleta. Och de hade inte heller nåtts av informationen att det fanns möjlighet att ansöka om anstånd om de inte hade tillräckligt med pengar för att betala skulden.

Kronofogden uppmärksammade att allt fler migranter fick problem på grund av denna informationsbrist och initierade en process för att förbättra situationen.

– Tack vare samverkan mellan berörda myndigheter har nu informationen förtydligats, den ges på fler språk och uppmanar till att direkt ta kontakt med CSN om det är problem med betalningen, fortsätter han. Innan CSN skickar till Kronofogden försöker man nå läntagaren personligen..

Skulder till staten hamnar direkt hos Kronofogden utan inkassokrav om pengarna inte kommer in i tid. Detta gäller till exempel skuld till skattekontot, fordonsskatt, parkeringsavgifter, studieskulder och böter. Det händer att myndigheterna inte ens skickar en betalningspåminnelse som varning.

– Kanske skulle staten närma sig individen med lite större försiktighet utan en så hetsig process som får så stora och långvariga konsekvenser, säger Måns Svensson. Det finns, snällt uttryckt, en stor utvecklingspotential när det gäller hur staten hanterar skuldssatta människor.

Människor med låga inkomster är även mer mottagliga och utsatta för lättillgängliga krediter.

– Marknadsföringen är ofta extremt aggressiv och de företag som erbjuder högkostnadskrediter har egentligen inget intresse av att lånet betalas tillbaka i sin helhet, säger Måns Svensson. De vill att låntagaren ska vara skuldsatt långsiktigt och de tjänar pengar på den höga räntan. I slutändan kan de alltid använda sig av Kronofogden för att driva in ränta och kapitalsskuld genom exempelvis löneutmätning. Det är själva affärsidén, det är så de tjänar pengar.

Och så är det spelbolagens reklam som dominerar vissa medier. ”Utan registrering”, ”vinsten direkt på kontot”, ”dubbel bonus” och ”free spins” är budskap som får dessa webbplatser att pulsera.

– De använder samma metoder som knarklangarna har gjort i

alla tider, fortsätter han. När de upptäcker att någon minskar sitt spelande ger de bort nästa spelinsats ”gratis” – och så snurrar det vidare.

Måns Svensson tycker att båda dessa exempel visar konsekvenser av att den digitala utvecklingen, tillsammans med globalisering, gått så snabbt att rättsutvecklingen inte har hunnit med.

– Lagen verkar inom en nation och när spelen finns på internet har nationsgränser inte samma betydelse, konstaterar han. Vissa aktörer på spelmarknaden struntar helt enkelt i svensk lag. Allt detta måste hanteras.

För att minska antalet överskuldsatta människor landar Davor Vuleta och Måns Svensson till slut i ett resonemang som liknar Sveriges ambition om en nollvision i trafiken. Det politiska beslutet att kraftsamla för att ingen ska dödas

eller skadas allvarligt i trafiken fattades av riksdagen 1997.

– Det är ett etiskt ställningstagande med tydliga mål, säger Måns Svensson. En kraschad privatekonomi är skadlig och livshotande, precis som en bilolycka, det ser vi bland annat i självmordsstatistiken. Därför borde vi hantera överskuld-sättning med samma seriositet.

– Individerna har givetvis ett ansvar för sin ekonomi och sina åtaganden, men ytterst är det systemutformarna som bär ett tungt ansvar, fortsätter han. Det gäller såväl lagstiftare som myndigheter och privata marknadsaktörer.

– När antalet överskuldsatta i samhället ligger på en oacceptabelt hög nivå, krävs det framför allt förändring på en samhällelig strukturell nivå. För att uppnå detta krävs kunskap och samverkan. ■

Konkreta förslag för

starkare

konsumentskydd

Det finns strukturer i samhället som direkt förorsakar att människor blir överskuldssatta. Ett 30-tal myndigheter och organisationer har inom ramen för regeringsuppdraget skickat in förslag på lagar och regler som de anser behöver ses över för att minska risken för överskuldssättning.

I arbetet med regeringsuppdraget har många förslag från samverkansaktörer berört behov av regeländringar.

Det insamlade materialet har därefter bearbetats.

– Vi sorterade inkomna förslag och synpunkter, och såg att en hel del av dem hade utretts tidigare eller tagits om hand på andra sätt i redan pågående processer, säger **Anna Hult**, jurist på Konsumentverket med inriktning på kredit- och betaltjänster.

Ett exempel är konsumentkreditlagen, som den 1 september 2018 kompletterades i syfte att få en mer ansvarsfull marknad för så kallade högkostnadskrediter (se faktaruta).

Konsumentkreditlagen ger nu också Konsumentverket i uppdrag att bevaka att kreditföretagens marknadsföring är måttfull.

– För att klara detta krävs att vi hjälps åt och att den som upptäcker överträdelse anmäler det till oss, påpekar Anna Hult. En anmälan görs enklast via formuläret på vår webbplats.

– Marknadsföring på nätet kan riktas direkt till utsatta målgrupper och det är inte alltid som dessa annonser kommer upp i våra egna flöden, konstaterar hon. Vi har också fått höra att reklam om snabba krediter skickas direkt till redan skuldssatta personer – och det är långt ifrån vad vi menar med måttfull marknadsföring.

I sin avslutsrapport till regeringen nämner Konsumentverket tre förslag som man anser bör utredas:

Att även **blancolån**, det vill säga lån som ges utan säkerhet, omfattas av det nya kostnadstaket som finns inskrivet i konsumentkreditlagen.

Att kreditföretagen är skyldiga att i sin marknadsföring av så kallade samlingslån/saneringslån, där konsumenten erbjuds att samla alla sina lån på ett ställe, **redovisa det nya lånets totala kostnad över tid** och inte bara locka med en billigare månadskostnad.

Att ge varje ny skuld ett fast och "livslångt" **unikt ID-nummer** som följer med även om den ursprungliga kreditgivaren säljer skulden vidare till en annan borgenär. Idag kan det vara svårt för konsumenten att veta vem hen har en skuld till och om skulderna är riktiga eller inte. Med ett ID-nummer skulle det vara enklare att få en samlad bild över aktuella skulder.

– De nya bestämmelserna i konsumentkreditlagen gäller för högkostnadskrediter och täcker in lån med en ränta på 30 procent eller högre, säger Anna Hult. Ett så kallat snabblån kan aldrig bli mer än dubbelt så dyrt för konsumenten. Detta betyder att lån med lägre ränta än 30 procent fortfarande kan bli hur dyra som helst. Det är därför vi vill att ett kostnadstak utreds även för blacolån.

Marknadsföringen av saneringslån tar idag enbart sikte på månadskostnaden vilket kan vara vilseledande för konsumenten. Å andra sidan kan en lägre månadskostnad under en längre tid, trots att totalkostnaden för lånet blir högre än tidigare, vara den lösning som passar låntagaren bäst för att till slut bli av med skulden.

– Det vi pekar på är alltså att förhandsinformationen bör innehålla uppgifter om både månadskostnad och lånets totala kostnader, förklarar Anna Hult.

I en del andra länder, till exempel i Finland, finns andra typer av samlingslån/saneringslån och sociala lån där staten direkt eller indirekt är långivare.

– Det är ett alternativ som har utretts tidigare även i Sverige, konstaterar hon. ■

Fakta

Nytt om högkostnadskrediter

Den 1 september 2018 trädde ett antal förändringar i konsumentkreditlagen i kraft i syfte att få en mer ansvarsfull marknad för så kallade högkostnadskrediter, som ofta kallas sms-lån eller snabb-lån. Enligt lagen är numera definitionen av högkostnadskredit en kredit med effektiv ränta som uppgår till referensräntan plus 30 procentenheter.

Räntetaket

Räntetaket innebär att kreditgivaren aldrig får ta ut högre kreditränta eller dröjsmålsränta för högkostnadskrediten än referensräntan plus 40 procentenheter.

Kostnadstaket

Kostnadstaket begränsar hur höga kostnaderna får vara för krediten. Konsumenten ska aldrig behöva betala mer än det lånade beloppet i kostnader. Till kostnader räknas kreditkostnader, det vill säga ränta och avgift, dröjsmålsränta samt kostnader för inkasso.

Exempel: Om konsumenten lånar 10 000 kronor får kostnaden inte överstiga 10 000 kronor, det vill säga totalt max 20 000 kronor.

Högkostnadskrediter

För högkostnadskrediter måste kreditgivaren göra en kreditprövning på låntagaren innan lån kan beviljas. Tidigare var krediter med kort löptid och mindre avgifter undantagna från kravet på kreditprövning.

Löptiden för en kredit får förlängas endast en gång. Undantag är om förlängningen är kostnadsfri för konsumenten eller att en skälig avbetalningsplan beviljas för att konsumenten ska kunna betala tillbaka skulden.

Vid marknadsföring måste konsumenten få information om att det är en högkostnadskredit, riskerna med skuldsättning samt var det går att få stöd i budget- och skuldfrågor. Dessutom måste marknadsföringen av alla slags krediter vara måttfull. Det innebär att marknadsföringen ska vara saklig och balanserad. Den får inte heller vara påträngande.

Referensränta

Referensräntan är den räntesats som fastställs en gång per halvår av Riksbanken. Räntan kan ändras den 1 januari och den 1 juli. Referensräntan motsvarar Riksbankens reporänta vid utgången av föregående halvår avrundat till närmast högre halva procentenhet. Referensräntan bestämdes den 1 januari 2019 till minus 0,50 procent.

Hallå där!

Lisbeth Sandvall

lektor och fil dr i socialt arbete, Linnéuniversitetet. FOTO LIU.SE

I diskussionen kring skuldsaneringslagen har en återkommen fråga varit hur fler överskuldsetta ska kunna ansöka om skuldsanering.

Utifrån sina forskningsresultat tycker dock forskaren Lisbeth Sandvall att frågan är felställd. Samhället borde istället fokusera på insatser som förhindrar att människor blir överskuldsetta – så att de inte behöver ansöka om skuldsanering.

Hon menar att det finns vinster för både individ och samhälle att flytta fokus från sena till tidiga insatser.

Förklara hur du tänker.

– Det fanns en stor tilltro till att skuldsaneringslagen, när den kom 1994, skulle lösa problemen med så många överskuldsetta personer. Så blev det inte – ansökningar om skuldsanering har bara ökat i antal.

– Det finns olika orsaker till detta, bland annat att strukturella mekanismer inte skapar, utan ligger till grund för att nya personer hamnar i överskuldsetning. Ett exempel är krediteringsregeln som innebär att de pengar som Kronofogden utmäter i första hand räknas av mot

ränteskulden och i andra hand mot kapitalkulden. Om ränteskulden är större än inbetalningen så ökar alltså denna, trots att låntagaren gör inbetalningar.

– Detta innebär att många skuldsetta personer tappar motivationen att betala. Känslan av hopplöshet får stora konsekvenser för till exempel hälsan, relationer, barn och arbete. Över tid riskerar de att hamna i utanförskap.

Hur kan förebyggande arbete bli effektivt och göra nytta?

– Kommunerna måste säkerställa god tillgänglighet till budget- och skuldrådgivning med korta väntetider. Budget- och skuldrådgivare behöver resurser både för fortbildning och tid för utåtriktade, förebyggande aktiviteter.

– Det behövs en översyn av lagar och regler i syfte att motverka orimlig skuldutveckling, till exempel krediteringsregeln, aggressiv marknadsföring, kreditregler samt ränte- och avtalsvillkor.

– Det är också viktigt att fler yrkesgrupper ökar sin kunskap både om privatekonomi och rådgivningsmöjligheter, men även om kopplingen mellan överskuldsetning och andra problem med till exempel

fysisk och psykisk hälsa, missbruk eller kognitiva svårigheter.

Vilket är ditt främsta budskap till personer som möter människor i ekonomisk utsatthet?

– Forskning visar att bemötandet är oerhört betydelsefullt. Många känner skam och skuld över situationen. Det kan vara jobbigt att söka hjälp, det är ofta ett beslut som växt fram och därför är det viktigt att bli bra bemött.

– Tidsaspekten är också avgörande. Ju längre problemen pågår, desto allvarigare konsekvenser riskerar de att leda till.

– Personer kan behöva olika hjälpinsatser och stöd på olika sätt. Det gäller att försöka förstå vilken situation personen befinner sig i. En deprimerad, handlingsförlamad människa kan behöva mer stöd jämfört med en person som själv söker information, är aktiv och som på egen hand kan ta vidare kontakter.

– För professionella som inte direkt arbetar inom privatekonomi kan det vara viktigt att våga ställa frågor om det finns oro för ekonomin. Den ekonomiska situationen kan vara det stora grundläggande problemet som har fått helt andra symptom eller ha stor inverkan i personens liv. ■

Kontaktpunkt.se

Projektorganisationens blogg på webbplatsen kontaktpunkt.se har följts med stort intresse och engagemang av många aktörer. Inläggen utgör idag en inspirerande samling goda exempel på samverkan samt idéer och tankar om förebyggande aktiviteter mot överskuldsättning. Bloggandet avslutas i och med att regeringsuppdraget slutredovisas i juni 2019, men innehållet finns tillgängligt minst året ut.

Kommunen utbildar i praktisk privatekonomi

Trondheims kommun har anställt en budget- och skuldrådgivare med uppdrag att enbart arbeta förebyggande. Genom att erbjuda invånarna kortkurser i praktisk privatekonomi har både antalet bokade besök och väntetiden för dem som behöver enskild rådgivning minskat.

– Vid behov anpassar jag kurserna efter de grupper jag träffar, berättar

Maria Hlimi.

Ungdomar, flyktingar, arbetslösa eller sjukskrivna personer kan behöva olika typer av information beroende på vilken kunskap de redan har.

Beslutet att göra en rejäl satsning på förebyggande budget- och skuldrådgivning togs som en följd av att NAV¹ drev projektet 'Fra minus til pluss'. Trondheims kommun hämtar inspiration från den grundläggande webbutbildning som finns på ipluss.org. Ytterligare cirka 50 kommuner i Norge testar idag att arbeta på liknande sätt.

– Vi ser redan resultat i form

av kortare köer till BUS ordinarie mottagning, fortsätter Maria Hlimi. Nu kan de som verkligen har behov av individuell rådgivning snabbare få en bokad tid.

Till hennes uppdrag hör också att kompetensutveckla medarbetare inom NAV.

– Målet är att alla som möter utsatta människor ska ha baskunskaper och förmåga att kunna ge ekonomisk rådgivning, berättar hon. Det är numera allmänt känt att det finns ett samband mellan ekonomiska problem och psykisk ohälsa.

Kursen pågår i två dagar och finns schemalagd minst en gång varje månad. Det finns möjlighet att själv anmäla sig till kursen, men de allra flesta deltar på rekommendation av till exempel sin arbetsförmedlare eller socialsekreterare.

Innehållet varierar men består

alltid av praktiska övningar om till exempel konsumtionsvanor, planering av hemlagade måltider, vilka räkningar som ska betalas först, fasta kostnader som finns i ett hushåll och hur det är möjligt att själv påverka sina utgifter.

– Vi vill att fler ska klara av att göra smartare val och blir medvetna konsument, säger Maria Hlimi. Jag vill undvika ordet "budget" eftersom så många redan känner att de har misslyckats med detta. Att istället prata om "planering" gör att vi hamnar på en mer hanterbar nivå.

– Jag blir rörd över den öppenhet och tillit som finns mellan deltagarna, fortsätter hon. Genom att dela varandras erfarenheter ökar förståelsen för att ekonomiska problem är vanliga. Skammen minskar och det blir enklare hitta lösningar på sin egen situation. ■

¹ Ny Arbeids- og Velferdsforvaltning, NAV, är den myndighet i Norge som sedan 2006 samlar försäkringskassa, arbetsförmedling och socialtjänst

Inspiration,
information
och **reflektion**

Konsument
verket · KO